

PARİS BARIŞ KONFERANSI'NDA İZMİR İŞGAL PLANLARI VE BU TARTIŞMALARIN YERELDE YANKILANMASI: "AHENK GAZETESİ"

DERYA GENÇ ACAR

1919 Ocak ayında Paris'te toplanan "Barış Konferansı" I. Dünya Savaşı'ndan sonra barışın tesis edileceği ve aynı zamanda ortaya çıkan yeni güç dengelerinin yeniden masaya yatırıldığı bir yerdi. Konferans, savaşta yenilen devletlere hazırlanacak barış anlaşmalarının esaslarını belirlerken günümüze kadar hala etkileri devam eden birçok tartışmalı karara imza atmıştır. Dünyada kurulacak yeni düzende Osmanlı İmparatorluğu, "Doğu Sorunu" adı altında yaklaşık 100 yıldır Avrupa devletlerini uğraştıran ve bir an önce tasfiye edilmesi gereken; ama paylaşılması noktasında bir türlü uzlaşmaya varılamayan bir sorun gözüyle bakılıyordu.

Barış Konferansı'nda Osmanlı'ya yönelik fikir ayrılığının belli başlı nedeni İzmir ve art bölgesidir. Doğu'nun "*Küçük Paris*" i olan İzmir, Osmanlı coğrafyasında sömürge yarışının en yoğun yaşandığı yerlerin başında gelmektedir. Konferans'ta çatışmaya neden olan temel konu, İzmir ve Batı Anadolu'nun eski sömürgeci güçlerin kontrolündeki Yunanistan'a mı yoksa savaş sırasında yaptıkları gizli anlaşmalara binaen, yeni sömürgeci müttefikleri İtalya'ya mı verileceği noktasında kilitleniyordu.

Biz bu çalışmamızda Barış Konferansı'nda İzmir'in işgal kararının alınması esnasında yaşanan tartışmaları ve bu tartışmaların İzmir yereline nasıl yansındığını, kentin en köklü gazetelerinden biri olan Ahenk Gazetesi aracılığıyla değerlendireceğiz. Çalışma Ahenk Gazetesi'nin döneme dair derinlemesine bir taramasını içermektedir. Gazete Barış Konferansı'nın toplandığı 18 Ocak 1919'dan İzmir'in işgal edildiği 15 Mayıs 1919'a kadar arada bazı kesintilerle yayınlanmış ve günümüze kadar ulaşmıştır. Diğer İzmir gazetelerinin yayınlarının uzun süreli durdurulduğu veya son verildiği bir ortamda, Ahenk Gazetesi'nin bu sürekliliği bize kentte yaşananlara dair önemli veriler sunmaktadır. Yayın akışı içinde Barış Konferansı'nda gündeme gelen İzmir'e dair konular kamuoyuyla paylaşılmış; zaman zaman Konferans'ın belirleyicisi konumunda olan Loyd George, Georges Clemenceau ve Woodrow Wilson'un açıklamalarına yer verilmiş, gelişmeler takip edilmiştir. Bu da bize işgal tartışmalarının İzmir kamuoyunda nasıl karşılandığı, yorumlandığı veya çareler düşünüldüğü hakkında bilgi sahip olabilmemizi mümkün kılmaktadır. Özellikle "işgal" meselesi Barış Konferansı'ndan gelen haberler doğrultusunda gazetenin başyazarı Mehmet Şevki aracılığıyla tartışılmıştır. Bu bağlamda çalışmada Mehmet Şevki'nin yazdığı makaleler ağırlıklı bir yer tutmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İzmir, işgal, basın, Barış Konferansı, Paris, Ahenk, Mehmet Şevki.

MİLLÎ MÜCADELE BAŞLARKEN TÜRKİYE'NİN BAZI ÖNEMLİ ŞEHİRLERİNDE EKONOMİK DURUM

FUNDA ADITATAR-BERAL ALICI

İnsanlık tarihinin gördüğü topyekûn savaşlardan ilki olan Birinci Dünya Savaşı (1914-1918) bittiğinde can kayıpları, ekonomik yıkım ve siyasi meseleler hemen her toplumu derinden etkiledi. Henüz Trablusgarp (1911-1912) ve Balkan Savaşlarının (1912-1913) yaralarını saramamışken Birinci Dünya Savaşından da mağlup çıkan Osmanlı Devleti ise büyük sosyal, ekonomik ve siyasi kayıplara uğradı. Üretimde gerileme ve kayıp, ticarete durgunluk, toplumda yoksulluk, yüksek enflasyon savaşın kaçınılmaz sorunları olarak ortaya çıktı. Aynı zamanda savaş yıllarında ülkeyi yöneten İttihat ve Terakki iktidarı, Milli İktisat siyaseti ile bağımsız ekonomi, milli bir orta sınıf oluşturmak için savaş koşullarından istifade etti, bazı alanlarda kalkınma hamlelerinde bulundu. Savaş yıllarında sağlıklı veri oluşturulamaması ekonomik kayıpların ve Milli İktisat siyasetinin kazanımlarının ne oranda olduğunu tespit etmenin önündeki en büyük engeli oluşturur. Bu boşluğun doldurulması amacıyla bu bildiride savaş sonrası ülkenin bazı bölgeleri ve önemli şehirlerinin ekonomik durumu hakkında İngiltere Parlamentosuna sunulmak üzere 1919 yılında İstanbul'da İngiliz Yüksek Komisyonu Ticaret Sekreteryası Yüzbaşı C. H. Courthope Munroe tarafından hazırlanmış rapor değerlendirildi. Raporun, mütareke sonrası, henüz Yunan ve İtalyan işgallerinin başlamadığı ancak Fransız ve İngiliz işgallerinin gerçekleştiği dönemde hazırlanmış olması ayrı bir önem taşıır. Rapor, savaş yıllarının ekonomik hayata etkilerinin anlaşılmasına katkı sağlayacağı gibi İtilaf Devletlerinin Osmanlı Devleti'nin ve Türk milletinin kaderi hakkında verdikleri kararlar üzerindeki etkisinin sorgulanmasına imkân verir. Çalışmada, söz konusu raporun yanı sıra döneme ait diğer yerli ve yabancı kaynaklar değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Millî Mücadele, 1919 Türkiye ekonomisi, İngiliz C. H. Courthope Munroe'un raporu

ULUSAL SAVAŞ'TA İZMİR HEDEFİ VE SÖZ VERİLEN ÖDÜLLER

KEMAL ARI

15 Mayıs 1919 günü İzmir işgal edildi. İzmir'in işgali Türk Ulusu tarafından büyük bir felaket olarak algılandı. Bu olay, ulusal duyguların kabarmasına ve milli mücadele ruhunun canlanmasına neden oldu. İzmir'e bir an önce ulaşma hedefi, savaş yılları boyunca canlı tutuldu. Uzun süre ülkede var olan karamsarlık, özellikle Sakarya Savaşı'ndan sonra yerini canlı bir umuda bıraktı. Bu nedenle, İzmir'e girecek ordulara ve subaylara kimi ödül sözleri verildi.

Bunların en önemlisi; Buhara Cumhuriyeti tarafından Türk Ordusu'na gönderilen tarihi kılıçtır. Bu kılıcın, büyük Türk Emiri Timur'a ait olduğu ve Buhara hazinesinden Enver Paşa tarafından seçilip Ankara'ya gönderildiği söylenir. Ayrıca İzmir'e ilk girecek orduya mensup kişi için "İzmir Fatih" deymi kullanılmış; kılıcın ise Başkomutan Mustafa Kemal Paşa tarafından İzmir Fatih'ine bizzat verileceği duyurulmuştur. Ayrıca İzmir'e girecek kişiye verilmek üzere 500 TL para ödülü de vardır.

Uzun yıllar bu konu üzerinde çalışmış ve hem İzmir'in kurtuluşu ve hem de Yüzbaşı Şerafettin'e ait tarihi notları toparlamış bulunuyorum. Bu bildiride değinilen sürecin ayrıntıları yeni yayınların ışığında ele alınacak ve İzmir'e ilk olarak giren kişi olarak Türk Erkan-ı Harbiye'si tarafından seçilen Yüzbaşı Şerafettin'in ibret verici öyküsü; dönemin resmi kaynakları, gazeteleri, anıları ve doğrudan Yüzbaşı Şerafettin Bey'in o günlerde tutmuş olduğu tarihi notlar ve görsel malzemeler üzerinden ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: İzmir, İzmir Hedefi, Yüzbaşı Şerafettin, Üçüncü Kılıç

150'LİKLERDEN EŞKIYA DAVUT'UN MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİ FAALİYETLERİ

BÜNYAMİN AS

Davut, dönemin en meşhur eşkiyasıdır. Kirmastı(Mustafakemalpaşa)'nın Sönlük köyündendir. Kara Davut diye bilinir. Çerkez Davut'un ailesi Kafkasya kökenli olup 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonrasında Türkiye'ye göç etmiştir. Ailesi, Bursa'nın Kirmastı ilçesine yerleşen Çerkez bir aileye mensup olarak 1886'da doğmuştur.

Davut, köyünde çobanlık yaptığı sırada köy imamından okuma yazma öğrenmiş ve iyi konuşma yeteneği olan, gözü pek bir gençtir. Eşkiyalığından önce Kereste atölyesinde çalışmış ve askere alınana dek bölgede orman kaçakçılığı yapmıştır. Birinci Dünya Harbi'nde cepheden kaçmış, sonrasında Sönlük köyünde bir vukuat işlemiş bunun üzerine yakalanarak Bursa Hapishanesi'ne götürülmüştür. Ancak hapishaneden kaçarak asker kaçaklarından oluşan bir çete kurarak Kirmastı ve çevresinde eşkiyalığa başlamıştır. Eşkiya Davut, savaş boyunca eşkiyalıkla vakit geçirmiş ve Mütareke döneminde de eşkiyalığını sürdürmüştür.

Eşkiya Davut, Birinci Anzavur Ayaklanması sırasında, Anzavur'la işbirliğine girerek resmi görevli birçok kişinin kanına girmiştir. Kirmastı ve Karacabey çevresinde işgale karşı direnen Milli güçlerle çarpışmıştır.

Yunan işgalinin genişlemesinin ardından, Yunanlılarla işbirliğine girişmiştir. Yunan işgaline karşı özellikle Demirci merkezli kurulan Demirci Akıncıları'na karşı, onları yok etmek için Yunan ordusuyla birlikte takip harekâtlarına katılmıştır. Eşkiya Davut, işgalci Yunan güçlerinden destek alarak ve onlara da yardımcı olarak Milli Mücadele'nin son günlerine kadar Kirmastı ve çevresinde eşkiyalığını sürdürmüştür. Kurtuluş Savaşı'nın zaferle sonuçlanması ve Türk ordusunun Bursa'yı geri almasıyla birlikte Eşkiya Davut, kardeşi Zekeriya ile birlikte Yunanistan'a kaçmıştır.

Eşkiya Davut, 1924 yılında 117 numarayla 150'likler listesine alınmış ve 1927'de de vatandaşlıktan çıkarılmıştır. 1938'e dek Yunanistan'da kalan Eşkiya Davut, ancak 150'liklerin affından sonra Türkiye'ye dönebilmiştir. Kalan hayatını İstanbul'da geçirmiş ve 1974'te İstanbul'da ölmüştür.

Bu çalışmanın amacı; Eşkiya Davut'un milli mücadele dönemindeki faaliyetlerini, Milli Mücadele'ye ve bölgeye verdiği tahribatın boyutlarını ortaya koymaktır. Bu çalışmada, dönemi ve bölgeyi kapsayan tetkik eserler, hatıratlar, tezler, süreli yayınlar ve arşiv belgeleri kullanılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Eşkiya, 150'lik, Kirmastı(Mustafakemalpaşa), Demirci Akıncıları

AMERİKAN YEREL BASININDA KURTULUŞ SAVAŞI VE TÜRK-YUNAN MÜCADELESİ

CANER AYDEYER

Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'ndan mağlup ayrılması ile başlayan işgal sürecine karşı Anadolu'da milli bir direniş hareketi oluşturulmuştur. Bu hareketin amacı İstanbul Hükümeti'nin sessiz kaldığı işgale karşı halkın desteğini alarak işgallere karşı koymak ve emperyalist güçlere karşı ülkenin bütünlüğünü korumaktı. Bu amaçla 1918 yılında ilk kurşunun ateşlenmesi ile Kurtuluş Savaşı'nın ateşi yakılmış ve Anadolu'nun her köşesinde silahlı mücadeleler başlamıştır. Mustafa Kemal önderliğinde başlayan bu mücadelede en önemli çarpışmalar emperyalist güçlerin maşası olarak batı Anadolu'yu işgal eden Yunan kuvvetlerine karşı olmuştur. Yeni Türk Devleti'nin Anadolu'da özellikle batı Anadolu'da Yunanlılara karşı verdiği mücadele yabancı basında önemli yer bulmuştur. Türk ulusalcılarının mücadelesi olarak adlandırılan ve yabancı basın tarafından yakından takip edilen bu durum yurtdışında yayınlanan gazetelerde büyük yer edinmiştir. Özellikle Batı Anadolu'da Türk ve Yunan kuvvetleri arasında gerçekleşen mücadeleler basının üzerinde durduğu önemli konulardan birisi olmuştur.

Türk Kurtuluş Savaşı'nın dönüm noktalarından birisini oluşturan Türk-Yunan savaşı Amerika'da yayın yapan yerel basında da önemle takip edilmiştir. Amerika Birleşik Devletleri'nde eyalet bazında ve ulusal bazda yayın yapan bir çok gazete bu olaylara sayfalarından yer vermiştir. Bu gazetelerden bazıları olayları manşetten vermeyi tercih ederken bir kısmı ise kısa başlıklar altında vermeyi tercih etmiştir.

Çalışmada Amerika'da yayın yapan yerel gazetelerin Türk Kurtuluş savaşına bakış açıları ve Türk-Yunan mücadelesine sayfalarından nasıl yer verdikleri irdelenmiştir. Bu sayede gazetelerin Türk Kurtuluş Savaşı'na bakış açılarının yanı sıra Türk-Yunan savaşında olayları objektif bir şekilde okurlarına ulaştırıp ulaştırmadıkları tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla Amerika'da yayın yapan yerel gazetelerin taraması yapılmış Türk-Yunan Savaşı Hakkında 100 den fazla haber tespit edilmiştir. Bu haberlerin verilmiş tarzları incelenmiş ve bazı yayın organlarının Yunan taraftarı yayımlar yaptığı tespit edilirken çoğu gazetenin olayları aktarmada tarafsız bir tutum takınmaya çalıştıkları görülmüştür. Çalışmada Amerika'da yayın yapan yerel gazetelerin yanı sıra konu hakkında yazılmış yerli ve yabancı kaynaklardan da yararlanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Amerika, Basın, Türk Kurtuluş Savaşı, Yunan,

MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE NİSAB-I MÜZAKERE KANUNU'NUN ÇIKARILMASI VE UYGULANMASI

TÜRKAN BAŞYİĞİT

Nisab-1 Müzakere Kanunu 23 Nisan 1920,'de açılan TBMM'nin içtüzük kanunudur. Kanunda TBMM'nin kurulmasındaki amaç, toplantıların şekli, görüşme usullerinin belirlenmesi ayrıca milletvekillerinin özlük haklarının neler olduğu nasıl kullanacakları 8 madde olarak belirlendi.

Nisab-1 Müzakere Kanunu'na göre TBMM'nin amacı, Hilafet ve Saltanatın, Vatanın ve Millet'in işgaller karşısında savunulması ve bağımsızlıktı. Bu kanun ile Milli Mücadele kazanılıncaya kadar TBMM'nin çalışmalarını sürdüreceği ve yeni bir seçime gidilmeyeceği karara bağlanıyordu.

Nisab-1 Müzakere Kanunu bu boyutuyla kanun bazında Milli Mücadelenin kazanılması yöntemini belirleme yetkisini Millet adına TBMM'ye vermişti. Bilindiği üzere Milli Mücadele süresince işgalin en yoğun dönemlerinde, Mecliste muhalefetin sesinin en çok yükseldiği dönemlerde bile seçime gidilmedi. Milli Mücadele'nin kazanılmasından sonra seçimler yenilendi.

Milletvekillerinin özlük hakları da bu kanun ile belirlendi. Meclis-i Mebusan'ın İngilizler tarafından basılıp dağıtıldığında bazı vekiller Anadolu'ya kaçtı. Anadolu'ya kaçmayı başaran milletvekilleri de TBMM'nin milletvekilleri arasında yer aldı. Kanunda milletvekillerinin maaşları, izinleri ve tazminatları da belirlendi. Bu 8 maddelik kanun Teşkilat-ı Esasiye Kanunu çıkıncaya yürürlükte kaldı.

Bu çalışmanın amacı Milli Mücadele'nin yürütücüsü olan kurucu Meclisin çıkarttığı Nisab-1 Müzakere Kanunu'nun TBMM'de çıkarıldığı süreçteki tartışmalar ve kanunun uygulanmasını dönemin kaynaklarından inceleyerek değerlendirmektir.

Anahtar Kelimeler: Nisab-1 Müzakere Kanunu, TBMM, Milli Mücadele, Teşkilat-ı Esasiye Kanunu, İlk Meclis

MUSTAFA KEMAL'İN 9'UNCU ORDU MÜFETTİŞLİĞİNE ATANMASINI NASIL OKUMAK GEREKİR?

BAYRAM BAYRAKDAR

Tuğgeneral Mustafa Kemal'in Dokuzuncu Ordu Müfettişliğine atanması, hâlen, yakın dönem tarihçileri için ilgilenmeye ve araştırılmaya değer önemli bir konu niteliği taşımaktadır. Konu yakın dönem tarihi olunca, güncelliğinin içerik ve güncellik açısından geniş toplum kesimlerini de daha çok ilgilendirir bir özelliğe sahip olmuştur. Bu itibarla, Mustafa Kemâl'i Anadolu'ya kim ya da kimler gönderdi? meselesinden daha çok neden Mustafa Kemal gönderildi? sorusu anlam kazanmaktadır. Bu amaca uygun biçimde, Harp okulu dönemlerinden itibaren Mustafa Kemal'in kişiliği, bireysel ve kurumsal özellikleri ile, cephelerdeki durum ve tutumu ile Dokuzuncu Ordu Müfettişi olarak atanmasından sonraki dönemde ne tür bir strateji izlemesi açısından Amasya Tâmimi, Kongreler ve Misak-ı Millî süreçleri konuya uygun biçimde tartılıp değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Mustafa Kemal, Millî Mücadele, Dokuzuncu Ordu Müfettişliği, Amasya Genelgesi, Erzurum ve Sivas Kongreleri, Misâk-ı Millî.

ÇAL- ÇİVRİL BÖLGESİNDE YUNAN İŞGAL FAALİYETLERİ

NEZAHAT BELEN - İBRAHİM BALIK

15 Mayıs 1919'da İzmir'e çıkan Yunan işgal kuvvetleri, iç bölgelere doğru ilerleyişlerini sürdürmüşlerdir. Bu ilerleyişin bir sonucu olarak da Uşak işgal edilmiştir. Uşak'ta önemli bir askeri birlik bırakan Yunanlılar, Afyonkarahisar istikametine doğru ilerleyişlerini sürdürmüşlerdir. Uşak'ta bıraktıkları kuvvetler de bölgede tutunup, durumlarını kuvvetlendirdikten sonra işgal sahalarını genişletmeye çalışmışlardır.

Bu çerçevede güney istikametine ilerleyişlerini sürdüren Yunan birlikleri, Denizli'nin Çal, Bekilli ve Çivril bölgelerinin bir kısmını işgal etmişlerdir. Bu bildiriye, Yunan birliklerinin Denizli'nin Kuzey ilçelerindeki faaliyetleri tespit edilmeye çalışılacaktır. Özellikle saha araştırmaları bildirimizin temelini oluşturacaktır. İşgal sırasında stratejik önem arz eden yerler tespit edilecek ve buralarda araştırmalar yapılacaktır. Bölge halkının bu konudaki bilgileri ve hatıraları da taranacak ve elde edilen bilgiler kaynaklardaki verilerle sentezlenip nihai bir sonuca ulaşılmaya çalışılacaktır.

Bu bildiri ile Yunan işgal kuvvetlerinin Denizli'nin kısmen işgale uğrayan kuzey ilçeleri Çal ve Çivril çevresindeki faaliyetleri özellikle de sivil halka verdikleri zararlar tespit edilmiş olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Çal, Çivril, Yunan İşgali, Halka Verilen Zararlar

HALİT (KARSIALAN) PAŞA'NIN KOCAELİ GRUP KOMUTANLIĞI GÖREVİNİN BÜYÜK TAARRUZ'DAKİ YERİ VE ÖNEMİ

FEVZİ ÇAKMAK

1883 yılında İstanbul'da doğan Halit Paşa, 1903 yılında teğmen rütbesi ile Harp Okulu'ndan mezun olmuştur. Cesur ve gözü pek bir subay olan Halit Paşa'ya bu özellikleri nedeniyle zaman içinde "Deli" lakabı takılmıştır. Trablusgarp, Balkan, Birinci Dünya ve Kurtuluş Savaşı'nda görev alan Halit Paşa, 1922 yılında Tümgeneralliğe yükselmiştir. Kurtuluş Savaşı döneminde Doğu cephesinden görev alan, Sarıkamış ve Kars'ın kurtarılmasında önemli katkılar sunan Halit Paşa'nın ailesine ilerleyen yıllarda "Karsıalan" soyadı verilecektir. Mustafa Kemal Paşa'nın en güvendiği subaylar arasında yer alan Halit Paşa, sonrasında Batı Cephesinde görevlendirilmiş, Sakarya Savaşı ve Büyük Taarruz'un kazanılmasında kritik görevler icra etmiştir. 1925 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde karıştığı bir kavga sonrası silahla yaralanmış ve sonrasında hayatını kaybetmiştir.

Sakarya Savaşı'nın hemen sonrasında Kocaeli Grup Komutanlığı görevine getirilen Halit Paşa, Geyve Boğazı'ndan Gemlik'e kadar olan bölgede, özellikle Bilecik ve Bursa'da bulunan Yunan kuvvetlerine karşı konuşlanmış, Büyük Taarruza kadar bölgede gerekli tedbir ve hazırlıkları bizzat yerine getirmişti. Haziran 1922 yılında Başkomutan Gazi Mustafa Kemal Paşa, Halit Paşa'nın bölgesini teftiş ettiğinde taarruza hazır bir askeri düzenle karşılaşmıştı. Halit Paşa'nın cesur ve gözü pek ünü sadece Türk ordusu içinde değil düşman Yunan ordusu içinde de yayılmıştı. Halit Paşa'nın Kocaeli Grup Komutanlığı görevini yürütmesinden dolayı, Türk saldırısının bu bölgeden gerçekleştireceğine yönelik bir düşünce Yunan Komuta kademesinin sürekli gündeminde yer almıştı. Bu düşünce etrafında savunma önlemleri almak zorunda kalan Yunanlar, cephede sürekli askeri tümenler bırakmak zorunda kalmışlardı. Bu sayede güneyden gerçekleşen Türk taarruzu sırasında Yunan ordusu kuzeyden güneye yeterli birlik sevk edememişti. Büyük Taarruza gidilen günlerde İstanbul basınında da Halit Paşa ve Kocaeli Grup Komutanlığı hakkında haberlerin yer aldığını görürüz. Çıkan haberler, yukarıda verdiğimiz bilgiyi doğrulamakta ve Yunanların yanı sıra İstanbul basınının da bir Türk taarruzunun Kocaeli bölgesinden olacağı yolunda düşünceye sahip olduğunu bize göstermektedir.

Bu çalışmamızda Halit Paşa'nın Kocaeli Grup Komutanlığı görevinin, Büyük Taarruza olan katkıları ortaya konulacak; özellikle taarruza sayılı günler kala İstanbul basınında Halit Paşa ile ilgili çıkan haberlerden bilgiler derlenecektir. Çalışmanın temel kaynağını dönem içinde çıkan gazeteler oluştururken, ayrıca arşiv kaynakları ile konu hakkında yapılan araştırma ve inceleme eserlerde kullanılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Halit Paşa, Büyük Taarruz, Basın, Kocaeli Grup Komutanlığı

MİLLİ MÜCADELE YILLARINDA TÜRKİYE’DE KADININ YERİ VE ÖNEMİ

EMEL ÇETİNKAYA

Tüm kültür ve medeniyetlerde, hayatın her döneminde ve alanında kadınların yeri ve katkıları tartışılmazdır. Tarihte kurulan Türk devletlerinin her birinde olduğu gibi, Türkiye’de de milli mücadele yıllarında kadınlar, erkekler kadar mücadele vermişler ve önemli roller üstlenmişlerdir. Bu dönemde kadınlar gerek çalışma hayatında gerekse sosyal hayatta daha fazla yer almışlar, askeri alanda da büyük kahramanlıklar göstermişlerdir. Bu çalışma, milli mücadele yıllarında Türkiye’de kadınların rolü ve önemini, ekonomik, sosyal ve askeri boyutlarıyla incelemek amacıyla kaleme alınmıştır. Çalışmanın neticesinde; ekonomik alanda; kadınların, milli mücadele sırasında cepheye giden erkeklerden boşalan iş kollarına katılım gösterdikleri ve çalışma hayatının her alanında yer almaya başladıkları ortaya çıkmıştır. Böylece o dönemdeki emek ihtiyacı kadınların katkısıyla giderilmiştir. Askeri alanda; kadınların, cephe gerisinde özellikle iâşe, ikmal ve lojistik hizmetlerinde önemli görevler üstlendikleri görülmüştür. Sosyal alanda ise; kadınların, milli mücadele sırasında mitinglerde ve çeşitli derneklerde rol aldıkları, dernek ve basın yoluyla bir bilinç oluşturmaya çalıştıkları tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Milli Mücadele, Kadın, Türkiye, Ekonomik, Sosyal ve Askeri Yaşam

MİLLİ MÜCADELE’DE BANDIRMA KURTARILIRKEN KALEME ALINAN BELGE IŞIĞINDA BİR DEĞERLENDİRME: “BANDIRMA YANGINI”

ZEKİ ÇEVİK

Osmanlı Devleti’nin 30 Ekim 1918’de imzaladığı Mondros Mütarekesi’nden sonra İtilaf Devletleri I. Dünya Savaşı içinde imzaladıkları gizli paylaşım planlarını uygulamaya sokmuşlardı. 15 Mayıs 1919’da İzmir’in işgaliyle başlayan bu Yunan mezalimi, kısa sürede Batı Anadolu’nun tamamında kendisini hissettirmiştir. 22 Haziran 1920 tarihinde hem Kuzey-Batı Anadolu’da hem de Trakya’da başlayan Yunan askerî harekâtı sonucunda Kuva-yı Milliye Cephesi çöktü. 2 Temmuz 1920 tarihinde Yunanlılar tarafından işgal edilen Bandırma 2 yıl 2 ay 15 gün işgal altında kalmıştır. Sonunda Bandırma 17 Eylül 1922’de Kocaeli Grubu askerlerince kurtarılmıştır. Milli Mücadele’nin son kurşunu da 18 Eylül’de şimdi Ayyıldız Tepe denilen ve Bandırma ile Erdek arasındaki bu bölgede atılmış ve son şehitler burada verilmiştir. Bu bildiride Bandırma’da Yunan işgalinin son döneminde yaşananları bir görgü tanığının kaleminden sıcağı sıcağına yazılanlar ele alınıp değerlendirilmiştir. “Bandırma Yangını” başlıklı bu belge kitapçık Bandırma’nın kurtuluşundan bir gün sonra kaleme alınmış olup tam bir yıl sonra da Bandırma’da basılmıştır. O kurtuluş günlerinde yaşanan olaylar bu belge ile birlikte diğer kaynaklar ile karşılaştırmalı olarak ele alınıp incelenerek gerçeklerin netleştirilmesi amaçlanmaktadır. Bu belge ışığında Milli Mücadele’nin “Son Kurşun” olayı da değerlendirilecektir. Sonuç olarak büyük bölümü yanan Bandırma’daki yangının içyüzü, şehirdeki Yunan mezalimi ve Müslüman ahalinin yaşadıklarının da anlatıldığı bu belgedeki bilgiler değerlendirilerek tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Milli Mücadele, Bandırma, Son Kurşun, Bandırma Yangını, Kocaeli Grubu

YER ALTI CEMİYETLERİNDEN KUVAYI MİLLİYE'YE TÜRK MİLLÎ MÜCADELESİNDE BEKTAŞİLER

İSA TOLGA ÇIPLAK

Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan itibaren var olan “Kolonizatör Türk Dervişleri” adı verilen Bektaşî itikadî Yeniçeri ordusu ile bağından dolayı siyasi karakterde bir tarikat rolü üstlenmiştir. Ancak Osmanlı'da Bektaşiler, 1826 yılında yeniçeriler ile birlikte yasaklandıktan sonra yer altına çekilmiştir. Bu tarihten itibaren Osmanlı'da aydınlanma hareketlerini destekleyerek yeniden var olmanın yollarını ararken mevcudiyetini devam ettirmek istediği devlette tekrar resmîyet kazanamadan I. Dünya Savaşı patlak vermiştir. Savaştan sonra Osmanlı işgal altına girip yıkılma sürecine girince gerek orduda gerekse batıcı demokratik hareketleri destekleyen aydınlar arasındaki Bektaşiler, işgale karşı aktif rol üstlenmiştir. Millî Mücadelenin yeraltı cemiyetlerinde Mim Mim grubu başkanı Albay Hüsametdin Ertürk Baba, Karakol Cemiyetinden Baha Sait Bey, Çamlıca Dergahından (Nur Baba) Ali Nutki, Çamlıca Dergâhı üyesi Talat Paşa'nın yaveri Dramalı Rıza Bey, İngiliz Muhipleri Cemiyetine ve Tarikatı Salahiyye Cemiyetlerine sızan Merdivenköy Şahkulu Sultan Tekkesi'nin hamisi Topal Tefvik Baba gibi isimler işgal güçlerine sızma, Anadolu'ya silah ve askeri güç kaçırma gibi faaliyetlerde aktif rol üstlenmiştir. Ayrıca batı cephesi Kuvayı Milliyesi'nde Denizli Teslim Abdal Dergahından Hüseyin Mazlum Baba ve oğlu Mümtaz Baba 200 kişilik kuvvetleriyle Yörük Ali Efe'nin kuvvetleri ile yan yana direniş göstermiştir. Öte yandan köy Bektaşileri olarak anılan (Aleviler) ise o dönemde Bektaşilerin Çelebiler koluna bağlı hareket etmiş, Enver Paşa'nın örgütlemesi ile Alevi dedeleri, Çelebi Cemalettin Efendi komutasında I. Dünya savaşında Kafkas Cephesinde Mücahidin-i Bektaşîyye Alayı kurup düşmanla çarpışmıştır. Bu kuvveti Mustafa Kemal Paşa, 22 Aralık 1919'da Hacı Bektaş Dergahına giderek Cemalettin Çelebi ile görüşüp onu millî mücadele taraftarı yaparak, doğudaki Kızılbâş Alevi ocaklarını millî mücadeleye dahil etmiştir. Çelebi Cemalettin'e bağlı olmayan Alevi ocakları ise Baha Sait Bey'in Mustafa Kemal Paşa adına attığı sahte mektupla Mineyik Dede Kurultayını yapmış ve Millî Mücadeleye tam destek kararı alarak düzenli orduya katılma kararı aldırıştır. Millî Mücadeleye karşı olan ise Arnavut Bektaşilerinden Filozof Rıza Tefvik olup Sevr'in imzalanması gibi bir hıyanet üstlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bektaşilik, Baha Sait Bey, Albay Hüsametdin Ertürk, Çelebi Cemalettin Efendi, Rıza Tefvik, Mineyik Dede Kurultayı, Mücahidin-i Bektaşîyye, Tarikat-ı Salahiyye, Mim Mim Grubu.

BÜYÜK TAARRUZ'DAN SON KURŞUN'A TBMM'NİN GÜNDEMİNİ MEŞGUL EDEN KONULAR(26 AĞUSTOS-17 EYLÜL 1922)

FİLİZ ÇOLAK

Müttefiklerinin savaştan çekilmesi nedeniyle mütareke antlaşması imzalamak zorunda kalan Osmanlı Devleti, kısa sürede mütareke şartları bahane edilerek ülkesinin işgal edilmesi ile karşı karşıya kalmıştır. İşgaller karşısında Anadolu halkı, Kuvayı Milliye hareketini başlatarak bölgesel olarak vatan toprağını savunmaya çalışmışlardır. Bu bölgesel direniş kuvvetleri, Mustafa Kemal Paşa'nın 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkışından sonra adım adım gelişerek ve kongrelerle örgütlenerek 23 Nisan 1920'de Büyük Millet Meclis çatısı altında varlığını resmileştirmiştir.

Büyük Millet Meclisi'nin en önemli görevi Anadolu'nun işgaline son vererek Türk halkını yeniden karakterine ve geçmişine uygun bir şekilde özgürlüğüne kavuşturmadır. Bu amaçla, hem dağınık milis güçleri Meclisin önderliğinde bir araya toplanarak işgalci güçlere karşı askeri harekât planlanıp mücadele edilmiş hem de siyasi olarak varlığını içte ve dışta kabul ettirmeye çalışmıştır. Savunma savaşları ile başlayan askeri harekâtın son savaşı uzun bir hazırlık döneminden sonra 26 Ağustos 1922'de Büyük Taarruz ve Başkomutanlık Meydan Muharebesi adıyla ileri harekât olmuştur. Bu harekât sonucunda Batı Anadolu ve kıyı bölgeleri düşman işgalinden kurtarılmış ve son kurşun 17 Eylül 1922'de Bandırma'da atılmıştır.

Bu çalışmanın konusunu, Anadolu halkının var olma mücadelesinin son halkasını oluşturan 26 Ağustos-17 Eylül 1922 arasındaki dönemde Meclisin çalışmalarını incelemektir. Bu 23 gün içerisinde Meclis her gün toplanmamış, Meclis Genel Kurulunda 13 Açık Oturum, 5 de Gizli Celse Oturumu gerçekleşmiştir. Son Taarruz harekâtının büyük önemine karşılık bu günlerde Meclis'in gündemini neler oluşturmaktadır? Milletın vekillerinin ilgilendiği, önem verdiği konular nelerdir? Hangi kanun teklifleri verilmiştir? Gizli Celse Oturumlarında neler görüşülmüştür? Gibi sorulara cevap arayan çalışmanın ana kaynağını TBMM Zabıt Cerideleri oluşturmaktadır. Ayrıca dönemin basını ve araştırma eserleri de kullanılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Büyük Taarruz, TBMM, Meclis, Zabıt Ceridesi

İNGİLİZ BASINI ÜZERİNDEN BANDIRMA’NIN İŞGALİ VE KURTULUŞUNU OKUMAK

DİLŞEN İNCE ERDOĞAN, BANU BERBER BABALIK

I.Dünya Savaşı sonrası Müttefiklerin yenik Osmanlı Devleti ile imzaladığı 30 Ekim 1918 tarihli Mondros Mütarekesi’nin 7. Maddesi (*Müttefikler güvenliklerini tehdit edecek durum olduğunda herhangi bir stratejik noktayı işgal hakkına sahip olacaklardır*) ile Anadolu’nun dört bir yanında işgaller başlamıştır. İşgaller karşısında ana vatani olan Anadolu’yu savunmak amacıyla Türk milleti Mustafa Kemal Paşa önderliğinde “milletin azim ve kararıyla” birlikte işgal güçlerine hem de İstanbul hükümetine karşı durmuştur.

İngiltere adına Yunanistan, Anadolu’daki büyük hayali olan “Megali İdea” politikasını gerçekleştirmek için 15 Mayıs 1919’da İzmir’in işgali ile Batı Anadolu’da ilerlemeye başladı.

İzmir’in işgali sonrası Yunanlılar Anadolu’yu adım adım işgal edecekler, Anadolu’ya acı ve zulmü getireceklerdir. Megali İdea’nın mimarı Venizelos İngiltere’nin de desteğini alarak işgal alanını genişletmişti. General Milne’nin Türk ve Yunan Kuvvetleri arasında sınır çizmesinden beri Yunanlılar Türk kuvvetlerinin saldırılarına cevap vermeyi bahane ederek saldırılarda bulunmuşlardır. 22 Haziran 1920’den itibaren başlayan bu saldırılar adeta “mahşeri andıran korkunç durum” olarak ifade edilmiştir. İleri harekate devam eden Yunan kuvvetleri 1 Temmuz 1920’de Edremit, Karacabey, Biga, Gönen kasabalarını işgal etmiş, 2 Temmuz’da işgali genişleten 15. Yunan Alayı Erdek ve Bandırma’ya çıkmıştır. Milli Mücadele’nin Kuzeybatı Anadolu cephesinde stratejik bir önemi olan Bandırma 2 yıl 2 ay 15 gün işgal altında kalmıştır.

Bu işgal sırasında çok sayıda Yunan mezalimi yaşanmıştır. 26 Ağustos 1922’de Türk ordusunun başlattığı Büyük Taarruz sonrası Anadolu’da işgal altında olan yerler düşman kurtarılmış ve 16 Eylül’de Bandırma’da Türk kuvvetleriyle çekilmekte olan Yunan Kuvvetleri arasında son çarpışmalar yaşanmış. 17 Eylül’de Kocaeli Grubu’na bağlı kuvvetlerin Bandırma’ya girmesiyle Bandırma işgalden kurtulmuştur.

Bandırma’nın işgal ve kurtuluş süreci ile ilgili Başbakanlık Osmanlı Arşiv Belgeleri, Genelkurmay Askeri Tarih Daire Başkanlığı belgeleri, hatıratlardan yararlanılarak çok sayıda tez ve araştırma eserleri yapılmış olmasına rağmen İngiliz basınında süreci değerlendiren müstakil bir çalışmanın olmadığı tespit edilmiştir. Bu nedenle yapılacak çalışmada Bandırma’nın işgal ve kurtuluş süreci ile ilgili İngiliz basınında yer alan The Times, The Daily Telegraph, Daily Maily, Evening Standard, Western Evening Herald, The Observer, The Guardian, The Leicester Mail, The Newcastle Daily Chronicle, The North Star, Western Morning News, Newcastle Daily Journal and Courant vb. gazeteler ana kaynak olarak kullanılmıştır. Bildiride işgalin gerçekleştiği 1920 yılı Temmuz ayı ve kurtuluşun gerçekleştiği 1922 Eylül ayındaki haberler taranarak Bandırma’nın işgal ve kurtuluş süreci değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bandırma, Mustafa Kemal, Milli Mücadele, İngiliz Basını, Yunanistan.

YUNAN İŞGALİ DÖNEMİNDE AYDIN SANCAĞINDA YAŞANAN YANGINLAR VE YARATTIĞI TAHRİBAT

GÜNVER GÜNEŞ- İNAN YILMAZ

30 Ekim 1918 günü imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması ile birlikte Osmanlı Devleti itilaf devletlerine karşı yenilgiyi kabul etmiş ve neticesinde ülke itilaf devletlerince işgal edilmeye başlamıştır. Aydın ise Yunanlılar tarafından 27 Mayıs 1919 günü işgal edilmiştir. İşgalin ardından bölgedeki Rumlarla birleşen Yunan kuvvetleri pek çok mezalime sebep olmuşlardır. Özellikle yangınlar bu dönemde yaşanan tahribatı gözler önüne sermiştir. Yunan kuvvetleri ve yerli Rumlar birleşerek tüm işgal dönemi boyunca Türk şehirlerinde, mahallelerinde ve köylerinde baskınlar yaparak buraları kundaklamış, büyük yangınlar çıkarmış ve oldukça ciddi zayıatlar yaratmıştır. Aydın'ı işgal ettikleri 27 Mayıs 1919'dan, çekildikleri 7 Eylül 1922 tarihine kadar Denizli sınırındaki Burhaniye'den Nazilli'ye, Söke'ye kadar demiryolu güzergâhındaki, dağ köylerini ateşe vererek yakmışlardır. 28 Haziran 1919 tarihinde çıkan Aydın büyük yangını sonrasında pek çok mahalle yanmıştı. Aydınlılar bu yangına yarattığı tahribat nedeniyle Büyük Yangın adını vermişlerdir. 7 Eylül 1922 tarihinde Yunanlılar Aydın'dan ayrıldıklarında bıraktıkları manzara ise oldukça korkunçtu. Dahiliye Vekili namına Müsteşar Ahmet Münir Bey'in 19 Ekim 1922 tarihli tezkiresinde de Aydın Sancağı'nda Yunanlıların 28. 351 ev, 89 cami ve mescit, 6.640 han, hamam ve dükkan, 113 fabrika, yağhane, debbağhane, 140 okul ve medrese, 20 resmi bina yaktıkları ifade edilmiştir. İşgal dönemine ait resmi belgeler ve raporlar söz konusu yangınların insani boyutu yanında ekonomik tahribatını da tüm açıklığıyla gözler önüne sermektedir. Yunanlılar sadece binaları yakmakla kalmamış, ekilmiş tarlaları, bağ ve bahçeleri, otları ve ağaçları da ateşe vermişler, doğa'yı, ekolojik yapıyı da tahrip etmekten geri kalmamışlardır

Bu başlıkta bir araştırmanın yapılmamış olması çalışmayı özgün kılmaktadır. Bildiri Yunan işgali sürecinde Aydın Sancağında yaşanan yangınları ve yangınların tahribatını Türk Askeri raporları, Genelkurmay ATASE Arşiv belgeleri, Kızılay Arşivi belgeleri, Yabancı gözlemcilerin raporları, Beynelmilel Tahkik Heyeti raporu, hatıratlar, dönemin basınının verdiği bilgilerle konuyu bilimsel çerçevede değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ankara, Mustafa Kemal Paşa, Kent Tarihi,

MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİ'NDE SOYAL POLİTİKA UYGULAMALARI

CEMAL İYEM

Mustafa Kemal Atatürk'ün 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkmasıyla başlayan milli mücadele dönemi, eldeki tüm imkansızlıklar, yaşanan tüm olumsuzluklara rağmen bir ulusun yeniden diriliş hikayesidir. Yaklaşık 4 yıl süren mücadele döneminde, halkla bir ittifak kurulmuş ve birlik, bütün içerisinde bir mücadele içine girilmiştir. Bu mücadeleden hareketle, çalışmada dönemin ekonomik yapısı hakkında bilgi verildikten sonra, milli mücadele döneminin meseleleri ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti döneminden bahsedilecektir. Buradan hareketle milli mücadele dönemi sosyal politika uygulamaları detaylıca analiz edilecektir. Bu çalışmada nitel veri yöntemlerinden bilgi, belge inceleme yöntemi kullanılacaktır. Dünya'da sosyal devlet anlayışı ve uygulamaları, 1929 Büyük Buhran, faşizm hareketleri, I. ve II. Dünya Savaşı gibi felaketlerin etkisiyle ortaya çıkmıştır. Çalışmada, Ülkemizde sosyal devlet anlayışı ve sosyal politika uygulamalarının ilk ortaya çıkış süreci milli mücadele döneminden hareketle tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Millî Mücadele Dönemi, Sosyal Politika, Sosyal Devlet

BÜYÜK DİPLOMASİ SAVAŞI: ÇANAKKALE BUHRANI (AMERİKAN BASININA GÖRE)

İSA KALAYCI

I. Dünya Savaşı'nın doğal bir uzantısı olan Millî Mücadele'nin son safhası 26 Ağustos 1922'deki Büyük Taarruz ile başlamıştır. Bu son hesaplaşma aşamasında Türk Ordularının 9 Eylül 1922'de İzmir'i ele geçirmesi, Yakın Doğu politikalarının kurgulayıcısı olan İngilizlerle Türkleri karşı karşıya getirmiştir. Zira Türk birliklerinin İzmir'den sonra Batı Anadolu ve Trakya bölgesine yönelmesi, İngilizlerin "The Chanak Affair=Çanak(kale) Olayı" diye tanımladıkları askeri ve diplomatik bir krize dönüşmüştür. 10-23 Eylül 1922 tarihlerinde yoğun olarak hissedilen ve 30 Eylül 1922'de fiilen biten bu buhran, Ekim ayında Londra'da hükümet krizine neden olmuştur.

Millî Mücadele Dönemi'nin son kurşunlarının atıldığı günlerde başlayan Çanakkale Buhranı'yla ilgili İngiliz literatüründe pek çok çalışma yapılmıştır. Konuyla ilgili olarak Türk araştırmacılardan bazıları da kronolojik ve analitik çalışmalarla doyurucu bilgiler aktarmışlardır. Ancak I. Dünya Savaşı'nın en önemli aktörlerinden olan ABD basınına dayanarak mesele derinlemesine ele alınmamıştır. Oysaki Amerikan basınında Çanakkale Buhranı ile ilgili ulusal/eyalet/yerel düzeyde yayın yapan gazeteler çok geniş yazılara yer vermişlerdir.

Bu çalışmada; Türk tarih yazımına bağlı kalarak, Çanakkale Buhranı'nın Amerikan basınında ele alınışı ve kamuoyuna sunulmuş şeklinin ortaya konması amaçlanmıştır. Çalışmanın aydınlatılmasında "*Caledonian-Record*", "*The Evening Word*", "*The Evening Star*", "*The Great Falls Tribune*", "*The Kusko Times*", "*The Nome Rugged Nome*", "*The Yorkville Enquirer*", "*The Semard Gateman*" gibi gazetelerin 3.600'den fazla haberinden istifade edilmiştir. Böylece Amerikan basınının meseleye çoğu zaman manşetten, bazen 3. sayfadan bazen de ilk sütundan haberlerle yaklaştığı görülmüştür. Bu ise Amerikalıların basın yoluyla kamuoyu oluşturarak dolaylı bir İngiliz destekçiliğine yöneldiğine işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Büyük Tarruz, Çanakkale Buhranı, Lloyd George, Amerikan Basını

BÜYÜK TAARRUZ ÖNCESİ TÜRK BASININDA MUHACİRLER

NİLGÜN NURHAN KARA

Osmanlı Devleti ile itilaf devletleri arasında imzalanan Mondros Mütarekesi ile işgaller başlamıştı. I. Dünya savaşının sıkıntılarının hemen sonrasında karşı karşıya kalınan işgaller Türk milletinin çok zor günler yaşamasına neden olmuştu. Savaş şartlarında cephede verilen mücadelenin güçlükleri ile birlikte cephe gerisinde kalan nüfusun göğüslemek zorunda kaldığı şartlarda ayrıca güçtü. Bütün bunların yanında birde işgal altında kalan coğrafyalarda yaşayan Türk halkının maruz kaldığı baskılar eklenmekte idi. O zor günlere şahitlik eden Türk basınında sansüre rağmen o sıkıntılı günlerin izlerini görebilmekteyiz. Savaş alanlarında cephede ve cephe gerisinde bu mevcut şartlara dayanmaya gayret gösterebilenler olduğu gibi buldukları yurtlarındaki maruz kaldıkları baskılar karşısında bir başka yere göç edenlerin olduğunu görmekteyiz. İşgal altında olan İstanbul'da gazetelere uygulanan sansüre rağmen şehre gelenler başta olmak üzere “felaketzede” olarak da nitelenen muhacirlere dair haberlere yer verilmektedir. Çalışma ile Büyük Taarruz öncesinde özellikle Marmara bölgesine dair yer verilen göçmenlere dair haberler ve konu ile ilgili verilen bilgiler etüt edilecektir.

Anahtar kelimeler: Basın, Muhacir, Göç, Felaketzede, İstanbul

MONDROS MÜTAREKESİNDEN İŞGALE BANDIRMA'DA GÜVENLİĞİN SAĞLANMASI MESELESİ

IRMAK KARABULUT

Birinci Dünya Savaşından yenik çıkan Osmanlı Devleti, 30 Ekim 1918 tarihinde Mondros Mütarekesini imzalayacaktı. Tüm ülkede olduğu gibi Mütareke şartları Karesi Sancağına bağlı bir kaza konumunda olan Bandırma'da da uygulamaya koyulacak; mütareke gereği ülke dışına çıkarılması gereken, kazada bulunan İttifak Devletleri tebaası tespit edilecek, demiryollarına Müttefiklerin denetleme görevlilerinin yerleştirilmesi maddesine uygun olarak bu görevliler Bandırma'ya gelecek yine Bandırma liman trafiği müttefik devletlerin görevlilerince denetlenecekti. Bu süreçte deniz ve demiryolu ulaşımına sahip olması, özellikle de İstanbul-İzmir bağlantısındaki rolü bakımından önemli bir mevkide olan Bandırma'da müttefik makamların görevlilerinin tetkikte bulduklarına, kazadaki idari personele ilişkin kararlar aldıklarına, yaşanan gelişmelerin kazanın Rum ahalisini de etkilediğine şahit olunacaktı.

Akbaş cephaneliğinin soyulması ardından İngilizler Bandırma'ya demir atacak, karaya asker çıkartacak, bölgede yaptıkları araştırmadan sonuç elde edememeleri üzerine 11 Şubat 1920'de limanı terk edeceklerdi. 2 Temmuz 1920'de ise şehir Yunanlılar tarafından işgal edilecekti.

Tüm bu süreç boyunca kazada ve çevresinde Türk çetelerin faaliyetine rastlanmakla birlikte esasen Rum Patrikhanesinin de desteğini almış olan Kirman isimli çetenin Erdek, Bandırma, Kapıdağı bölgesinde hayli sorun teşkil ettiğine şahit olunacaktı. Gasp, adam öldürme, adam kaçırma faaliyetlerinde bulunan, siyasi gayelerle hareket eden çetenin faaliyetlerini önlenmek için karadan ve denizden tedbir alınması adına harekete geçilecekti. İstanbul Hükümetinin, Müttefiklerin müdahalelerinin ve işgallerin önlenmesinin anahtarını asayişin sağlanması olarak görmesi süreçteki hareket tarzını belirleyecekti.

Bu bildiride Osmanlı arşiv belgeleri ve konuya ilişkin yayınlanmış çalışmalar ışığında, Mondros Mütarekesinin imzalanmasından Yunan işgalinin gerçekleşmesine kadar geçen sürede, Mütareke hükümlerinin Bandırma'da uygulanması adına atılan adımlar, Müttefik kuvvetlerin kazadaki varlıklarının hissedilmesi akabinde Bandırma'nın Müslüman ve gayrimüslim ahalisi arasında yaşanan gelişmeler, bu gelişmeler karşısında Hükümetin hareket tarzı, Bandırma'da faaliyet gösteren çeteler, bu çetelerin ortadan kaldırılması için alınan önlemler ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mondros Mütarekesi, Bandırma, Güvenlik.

BANDIRMA'YA BAĞLI ZİRAATLİ ATİK, ZİRAATLİ CEDİD VE KÖERESİL KÖYLERİNDE YUNAN TAHRİBATI

SAFA FURKAN KARACAKAYA

Mondros Mütarekesi'nin ardından Osmanlı Devleti'nin birçok yerini işgal eden İtilaf Devletleri, nihai barış anlaşmasını imzalatabilmek için Yunanistan'ın Anadolu'yu işgal etmesine izin vermiştir. Yunanistan 15 Mayıs 1919'da İzmir'i işgalinden 30 Ağustos 1922'de Başkomutanlık Meydan Muharebesi ile tamamen yenilmesine kadar olan sürede Anadolu'nun birçok bölgesini ele geçirmiş ve buradaki Müslüman halka oldukça kötü davranmıştır. Yunan işgalinden en kötü etkilenen bölgelerden birisi de Bandırma olmuştur. 2 Temmuz 1920'den 17 Eylül 1922'ye kadar 2 seneden fazla bir süre işgal altında kalan Bandırma, en büyük zararı Yunanlılar geri çekilirken görmüştür. Anadolu'nun birçok başka kasabası ve şehri gibi Bandırma'da Yunanlıların geri çekilmesi sırasında ateşe verilmiş ve kasabanın onda dokuzu yanmıştır. Ayrıca Bandırma'ya bağlı köylerden 8 tanesi tamamen yakılmıştır.

Yunanlıların Anadolu'dan tamamen kovulmasının ardından arkalarında bıraktığı hasarın tespit edilmesi, ihtiyaç sahiplerine yardım edilmesi için hem TBMM Hükümeti hem de Hilal-i Ahmer Cemiyeti hemen işe koyulmuştur. Bu kapsamda Bandırma'ya bağlı yakılmış köyler ahalisiyle görüşülerek zarar görmüş olan mallar tespit edilmiştir. Bu çerçevede Eski Ziraatli, Yeni Ziraatli ve Köseresil köylerinde yapılan çalışmalar sonucu listeler oluşturulmuş ve bu köylerde oluşan toplam zarar belgelenmiştir. Bu çalışmada Yunan geri çekilmesi sırasında yakılan köylerde oluşan tahribat, işgal bittikten sonra TBMM Hükümeti ve Hilal-i Ahmer Cemiyeti çalışmalarıyla hazırlanmış zarar-ziyan cetvelleri incelenerek değerlendirilecektir. Daha önce Bandırma'nın yakılmış diğer köyleri hakkında yapılmış çalışmalarda veriler ile karşılaştırma yapılarak Bandırma'da ve köylerinde oluşan zarar hakkında kapsamlı bir değerlendirme yapılacaktır. Bandırma'nın yakılan köyleri ile ilgili hazırlanmış olan zarar-ziyan cetvelleri Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi'nde bulunan Muhacirin fonundadır. Bu fondaki belgeler kullanılarak Bandırma'nın köylerinde Yunan tahribatının boyutları hakkındaki çalışmalara katkıda bulunulması hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Bandırma, Milli Mücadele, Yunan Tahribatı, Zarar-Ziyan Cetvelleri.

BANDIRMA VE YÖRESİNDEKİ KAFKAS KÖKENLİLERİN HAFIZASINDA TÜRK KURTULUŞ SAVAŞI

ÖMER KARATAŞ- SADIK MÜFİT BİLGE

1859'da Şeyh Şamil'in Rusya'ya teslim olmasıyla Rusya, Doğu ve Batı Kafkasya'ya tamamen hâkim olabilmıştır. İşgal sonrası Rusya, bölgeyi ve halklarını savaş ganimeti ve esiri olarak görmüş, yerleşik halkın bu coğrafyada kalmasını da istememiştir. Rus Devleti'nin uyguladığı siyaset sonucunda birçok insan vatanlarını terk etmek zorunda kalmış ve XIX. yüzyıldan itibaren Kafkasya'dan Anadolu'ya zorunlu, kitlesel göçler yaşanmıştır. Bu göçler XX. yüzyılda da devam etmiştir. Osmanlı Devleti iltica yoluyla Kafkasya'dan sınırlarına gelen göçmenleri uygun yerlere iskân etmiştir. Kafkas göçmenleri neredeyse tüm Osmanlı coğrafyasına yerleştirilmiş olduğunu muhacirin komisyonu kayıtlarından takip edilmektedir. Bu iskân yerlerinden biri de Bandırma ve civarıdır. Adı geçen yerlere Kafkas halklarından Çerkesler, Dağıstanlılar, Çeçenler ve diğer halklar iskân edilmişlerdir. 1859 sonrasında iskana açılan Bandırma ve yöresine ilk Kafkas göç kabileleri ve yerleşim birimleri 1860 yılıyla beraber meydana gelmeye başlamıştır. Bandırma'da mevcut köylere iskân edilen Kafkas göçmenleri için ayrıca yeni köylerde vücuda getirilmiştir. 1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonrasında da adı geçen yere iskân için Kafkas göçmenleri sevk edilmişlerdir. Osmanlı Devleti'nde çeşitli sebeplerden dolayı uyum sorunları yaşayan Kafkas halkları yine de Osmanlı coğrafyasında yaşamaya devam etmişlerdir. Bu süre zarfında Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşında Osmanlı Devleti lehine askere giden Kafkas göçmenleri savaş sonrası Osmanlı Devleti'nin yıkılışına giden süreçte de etkili bir rol oynamışlardır. Nitekim Kafkas göçmenlerinin bir kısmı Osmanlı Hilafetine bağlı mücadele ederken bir diğer kısmı ise Anadolu'da başlayan ve Mustafa Kemal'in liderliğini yaptığı direnişe katılmışlardı. Bu bağlamda Kafkas göçmenlerinin iki ateş arasında kalmış olduklarını söylemek mümkündür. Bu çalışmamızda Bandırma ve yöresine iskân edilen Kafkas göçmenlerinin Türk Kurtuluş Savaşındaki rolü ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kafkasya, Osmanlı, Göç, Türk Kurtuluş Savaşı, Bandırma.

BANDIRMA’NIN YUNAN İŞGALİNDEN KURTULUŞU (17 EYLÜL 1922)

MEHMET KARAYAMAN*

Yunanlıların, 15 Mayıs 1919 tarihinde İzmir’e asker çıkarmaları ile başlayan işgal hareketi kısa sürede yayılmış, 2 Temmuz 1920 tarihinde Bandırma işgal edilmiştir. Mustafa Kemal Paşanın öncülüğünde başlayan Kuva-yı Milli hareketi bir süre sonra Türk Milleti için topyekûn bir varoluş mücadelesine dönüşmüştür. Önce Kuva-yı Milli birlikleri ile başlayan silahlı mücadele daha sonra düzenli birliklerle devam etmiştir. 23 Nisan 1920 tarihinde TBMM’nin açılması ile karşısında yeni bir hükümet, yeni bir askeri yapılanma bulan Yunanlılar, 23 Ağustos 1921 tarihinde başlayan Sakarya Savaşı sonrasında ağır bir yenilgi almışlar, taarruz gücünü kaybederek savunma mevzilerine çekilmişlerdir. 26 Ağustos 1922 tarihinde başlayan Büyük Taarruz hareketinden sonra Afyon’daki mevzilerinden sökülüp atılan ve Dumlupınar’da Başkomutanlık Meydan Muharebesinde büyük oradan imha edilen Yunan ordusu, Anadolu’dan sökülüp atılmıştır.

Büyük Taarruz hareketi sonunda 17 Eylül 1922 tarihinde Bandırma şehri düşman işgalinden kurtarılmıştır. Çalışmamızda, Yunan ordusunu takip hareketi, takip hareketine katılan birlikler ve komutanları, Bandırma ve çevresinde gerçekleşen çarpışmalar, Bandırma şehrinin yakılması, Yunan tahribatı, Türk ordusunun kayıpları ve askeri manevraları, başta arşiv belgeleri olmak üzere döneme ilişkin birinci el kaynaklardan aktarılmaya çalışılacaktır.

* Bandırma Onyedinci Eylül Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, e-mail:mkarayaman@bandirma.edu.tr

YUNAN İŞGALİ ÖNCESİNDE BURSA'NIN DURUMU

MEHMET KAYA

Bursa, sahip olduğu konum itibariyle İstanbul'u Anadolu'ya bağlayan yolların kavşak noktasındadır. Tasrihi süreçte Bizans ve Osmanlı Devleti'nde bu konumunu artarak sürdürmüştür. Orhan Bey döneminde başkent yapılması şehrin gelişiminde etkili olmuştur.

Şehrin önemini ilerleyen yüzyıllarda da gelişerek korumuştur. Bu anlamda şehrin imarına önem verilmiştir. Selatin camii yanında Kapalıçarşı, Unkapanı ve hanlar gibi ticari faaliyetin gelişmesine önem verilmiştir.

Devletin sona erişine kadar şehrin önemi devam etmiştir. 1. Dünya Savaşı'nın sona erişiyile Osmanlı Devleti Mondros Mütarekesini imzalamıştır. Bu mütareke ile İtilaf Devletleri ülkenin çeşitli bölgelerini işgal etme hakkını kazanmışlardır.

Yunan ordusunun 15 Mayıs'ta Yunan ileri harekâtıyla İzmir başta olmak üzere Ege Bölgesi'nin çeşitli şehir ve kasabaları işgal edilmiştir. Osmanlı Devleti'ni Sevr'i imzalatmak için 1920 yılında yeniden başlatılan Yunan taarruzu ile bölgedeki kuvvetlerin yetersizliği ile Balıkesir ve Bursa bu işgale dahil edilmiştir.

Bildiride mütareke sonrasında başlayarak Bursa'nın işgaline kadar olan süreç ele alınacaktır. Bu anlamda arşiv kaynaklarından yararlanılarak bu sürecin değerlendirmesi yapılacaktır. Dönemin birincil kaynakları ışığında işgale giden süreç sosyal siyasal ve ekonomik yönleriyle belirtilecektir. Dönemin işgal öncesinde Bursa'nın durumu ve yaşanan çeşitli sorunlar ve bu sorunlar karşısında alınmaya çalışılan önlemler de eldeki bilgiler çerçevesinde ifade edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Bursa, Milli Mücadele, Bursa'nın Sosyal ve Ekonomik Durumu, Bursa'nın İşgali

İZMİR'İN İŞGALİNE KARŞI İLK BÜYÜK TEPKİ: MAŞATLIK MİTINGİ (14-15 MAYIS 1919)

MURAT KAYA

Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından sonra yapılan barış görüşmelerinde en fazla tartışılan konuların başında İzmir'in hangi devlet tarafından işgal edileceği geliyordu. Yunanistan ve İtalya arasında İzmir'i işgal etmek için büyük bir rekabet vardı. Paris Barış Konferansı'nda yapılan görüşmelerde İzmir'in Yunan askerlerince işgal edilmesi kararlaştırıldı. Bu karar alındıktan kısa bir süre sonra Türk kamuoyunda İzmir'in Yunan askerleri tarafından işgal edileceği söylentileri yayıldı.

İzmirliiler işgal söylentilerinin doğru olup olmadığını, Vali İzzet Bey'den öğrenmek istiyordu. Ancak Vali İzzet Bey, İzmirliilere doğruyu söylemek yerine işgal söylentilerinin ittihatçıların uydurması olduğunu dile getirmişti. Valinin söylemlerinin bir aldatmacadan ibaret olduğunu gören halk, büyük bir miting organize etti. Eski Yahudi mezarlığı olan ve Maşatlık olarak adlandırılan yerde işgali protesto etmek için düzenlenecek mitinge bütün İzmirliiler davet edildi. Halkı mitinge davet etmek için Redd-i İlhak Cemiyeti tarafından bir bildiri bastırıldı. "Ey bedbaht Türk" satırıyla başlayan bu bildiri Milli Mücadele'nin en önemli tarihsel metinlerinden birisini oluşturmaktadır. 14 Mayıs'ı 15 Mayıs'a bağlayan gece sayıları onbinlerle ifade edilen halk Maşatlık'ta bir araya geldi ve Yunan işgaline karşı tepkilerini gösterdi. Ancak halkın bu büyük tepkisi, işgali önlemek için yeterli olmadı. Ertesi gün Yunan birlikleri İzmir'e asker çıkardı.

Bu çalışmada Milli Mücadele dönemindeki protesto mitinglerinin öncülerinden olan Maşatlık mitinginin oluşumu, etkisi ve yankıları ele alınacaktır. Mitingin düzenlenmesinde Mustafa Necati, Haydar Rüştü, Moralızade Halit, Ragıp Nurettin gibi kişilerin rolleri incelenecektir. Çalışmanın temel kaynağı dönemin tanıklıklarını içeren hatıra kitaplarıdır. Bu kitaplara ek olarak basın ve arşiv taramaları yapılmış, çeşitli raporlardan faydalanılmıştır. Yapılan bu çalışmayla İzmir halkının işgale bakış açısını ortaya koymak hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: İzmir, Maşatlık, Milli Mücadele, İşgal

FRANSIZ YAZAR JEAN SCHLICKLIN'IN KALEMINDEN MİLLÎ MÜCADELE

MUSTAFA KIRIŞMAN

Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti ile Fransa karşı saflarda yer almışlardı. Dört yıl süren savaşın sonlarına yaklaşıldığında, Amerika Birleşik Devletleri İtilaf Devletleri'nin yanında yer almış; bu durum savaşın ağırlık merkezinin iyiden iyiye İtilaf bloğuna kaymasına neden olmuştu. 1918 yılında İttifak Devletleri'nin kendi coğrafyalarında aldığı yenilgiler bu ülkeleri barış talebinde bulunmaya sevk etti. Almanya, 29 Eylül 1918 tarihinde Amerikan Başkanı Woodrow Wilson'un prensiplerine uygun olarak barış görüşmelerine başlamak istediğini belirtti. Aynı gün Bulgaristan İtilaf Devletleri'yle Selanik Mütarekesi'ni imzalayarak savaş dışı kaldı. Osmanlı Devleti de 4 Ekim 1918 tarihinde İspanya'nın aracılığıyla mütareke müracaatında bulundu ve 30 Ekim 1918 tarihinde Mondros Mütarekesi'ni imzalayarak savaş dışı kaldı. Almanya, Avusturya-Macaristan ve Bulgaristan imzaladıkları mütarekelerin dayattığı ağır koşullarla yüzleşirken, Türkler Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğinde bir milli mücadele hareketine giriştiler. Birinci Dünya Savaşı'ndan başlayıp Sakarya Meydan Muharebesi'ne kadar geçen süreçte Türk karşıtı siyasa izleyen Fransızlar, Türklerin Sakarya'da elde ettikleri zafer neticesinde bu karşıtlığı terk etmeye başladılar. Zira Fransa her ne kadar Birinci Dünya Savaşı'ndan galip ayrılmış olsa da bu savaş ülkede ekonomik açıdan büyük bir yıkım yaratmıştı ve Fransız askeri savaşın bitmiş olmasına rağmen hala Antep ve çevresinde işgalci konumundaydı. Buna ek olarak, İngilizlerin Küçük Asya politikasından son derece rahatsızdılar. Kaldı ki, savaşı kazanmaya yakın gördükleri Ankara Hükümeti'yle anlaşmanın, ileride Anadolu'daki Fransız çıkarlarının korunmasına vesile olacağını düşündüler. Bu itibarla 20 Ekim 1921'de, Fransa ile Ankara Hükümeti arasında Ankara Antlaşması imzalandı.

Ankara Antlaşması'nın imzalanmasıyla birlikte Fransız kamuoyundaki Türk algısı hızla değişmeye başladı. Bunda özellikle de çok sesli olan Fransız basınının büyük etkisi vardı. Gazeteler birbiri ardına Mustafa Kemal Paşa'yı ve onun mücadelesini anlatıyor, köşe yazarları Ankara Hükümeti'yle ilgili gözlemlerini birinci sayfadan veriyordu. Fransa'nın en yüksek tirajlı gazetelerinden biri olan Le Petit Parisien, köşe yazarlarından Jean Schlicklin'i, Türk Millî Mücadele Hareketini gözlemleyip yazması için 1922 yılının mart ayında Ankara'ya göndermişti. Jean Schlicklin ilk iş olarak Anadolu'ya ayak bastığı İnebolu'dan Ankara'ya kadarki maceralı yolculuğunu Le Petit Parisien'de tefrika halinde yayınladı. Yolculuk boyunca gördüklerini, edindiği izlenimi okuyucularına aktardı. Jean Schlicklin birkaç ay boyunca kaldığı Ankara'da Mustafa Kemal Paşa'yla da görüşmüştü. Ruşen Eşref Bey, Ahmet Akif Ağaoğlu, Halide Edip Adıvar'la Türk Tarihi, Türk Edebiyatı ve Kurtuluş Savaşı'na ilişkin mülakatlar yapmış; Millî Mücadelenin dayandığı temellerle ilgili bilgi sahip olmuştu. Bu durum onu Türk Millî Mücadelesini anlatan bir kitap yazmaya yöneltti. 1922 yılında yayınladığı "*Angora... L'Aube de la Turquie Nouvelle*" -Ankara...Yeni Türkiye'nin Şafağı- adlı eser Millî Mücadeleyi anlatan ilk kitaplardan biri olma özelliğini taşımaktadır. Bu çalışmada, Jean Schlicklin'in eserinden ve gazete yazılarından hareket edilerek onun Millî Mücadele'ye nasıl baktığı irdelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Millî Mücadele, Ankara, Mustafa Kemal Paşa, Jean Schlicklin

BATI ANADOLU'DAKİ YUNAN İŞGALİNE KARŞI GERİLLA HARBİ ÖRNEĞİ: DEMİRCİ AKINCILARI VE FAALİYETLERİ

RAGIPCAN KİRAZ

İtilaf güçlerinin Mondros Mütarekesi'nin akabinde başlatmış olduğu Türk yurdunu paylaşma, Türk nüfusu Türkistan'a gönderme ve iktisadi açıdan önemli bölgeleri işgal etme hareketine karşı yürütülen Milli Mücadele fiili olarak Kemal Paşa'nı Samsun'a çıkması ile başlamış, 1922 yılının Eylül ayında düşmanın ata toprağından atılması ile son bulmuştur. Bu süreç içerisinde Batı Anadolu'da birçok yerleşim yeri İtilaf Devletleri destekli Yunan güçlerince işgal ve yağma edilmiştir. Yunan tecavüzlerinin ardından İzmir, Bergama, Manisa, Akhisar, Gördes, Demirci, Balıkesir, Bandırma ve daha birçok bölgede Türk halkı yetersiz imkânlarla rağmen sivil direnişe geçmiştir. Bu çalışmada, Batı Anadolu'da ortaya çıkan Yunan işgal hareketine karşı Türk gerilla savaşı Demirci Akıncıları örneğı üzerinden ortaya konmaya çalışılacaktır. İbrahim Ethem Akıncı liderliğinde kurulan Demirci Akıncıları, Gördes, Simav, Demirci, Akhisar, Sındırgı ve civar topraklarda Yunan milis kuvvetlerine karşı olağanüstü bir savunma mücadelesi vermiştir. Demirci Akıncıları, yaklaşık bir buçuk yıl zaman zarfında gerilla savaşını sürdürmüş ve birçok bölgeyi yağmadan kurtarmıştır. Aynı zamanda faaliyetleri ile güvenliği sağlamışlar ve Türk halkının milli-manevi gücünü yükseltmişlerdir. Demirci Akıncıları sadece Yunan taarruzlarına karşı silahlı direniş göstermemiş, istihbarat alanında başarı sağlayarak düşman birlikleri hakkında önemli bilgilere ulaşmışlardır. İbrahim Ethem Akıncı ve Demirci Akıncıları, faaliyet gösterdikleri zaman dilimi içerisinde özellikle zorlu koşullarda yürütülecek gerilla savaşı konusunda geleceğe önemli bir miras bırakmışlardır.

Anahtar Kelimeler: Demirci Akıncıları, İbrahim Ethem Akıncı, Milli Mücadele, Gerilla Savaşı.

MİLLİ MÜCADELEDE UNUTULMUŞ BİR DRAM: GÜNAH KEÇİSİ ÇERKESLER (GÖNEN- MANYAS ÇERKES SÜRGÜNÜ)

NURGÜN KOÇ

Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı sonundaki yenilgisinin ardından başlatılan Kurtuluş Savaşı her yönüyle zorluklarla dolu bir mücadele olmuştur. Ülkenin çeşitli bölgelerinde meydana gelen iç isyanlar, milli birliğin önündeki engellerin başında gelmiştir. Özellikle devletin merkezi olan İstanbul'a yakın olması dolayısıyla Marmara bölgesindeki gelişmeler önem kazanmıştır. Padişahçı- Kuvvacı şeklinde ayrılmış olan milis yapılanma özellikle Kurtuluş Savaşı'nın başlarında dikkat çekmektedir. Bölgede çoğunlukla yaşayan etnik kimliklerden biri olan Çerkesler de kendilerini bu mücadelenin içinde bulmuşlar, bir kısmı Padişahçı güçlerle bir kısmı da Kuva-yı Milliye ile birlikte hareket etmişlerdir. Dikkat çeken nokta ise 1864 Büyük Sürgünü ile anavatanları Kafkasya'dan atılmış olan Çerkesler'in ikinci vatanları olan Osmanlı'nın yıkılması tehlikesi karşısında teyakuzda bulunarak en başından itibaren aksiyoner tavır takınmış olmalarıdır.

Milli Mücadelenin önemli aşamalarından biri olan Büyük Millet Meclisi'nin açılmasıyla birlikte düşmanlara karşı verilen askeri mücadelenin de seyri değişmiştir. Orduların yeniden düzenlenmesi ile birlikte Milli Mücadelenin askeri boyutu zaferle sonuçlanmış; tam bu süreçte yeni kurulmakta olan Türk devletinin ilk zorunlu tehciri gerçekleştirilmiştir. Batı Anadolu'da Karesi (Balıkesir) sancağına bağlı Gönen ve Manyas'ın bazı köylerinin sakinleri Anadolu'nun ortalarına; Afyonkarahisar, Konya, Kayseri, Niğde ve hatta Van'a kadar gönderilmişlerdir. Bu köylerin ortak özelliği ya tamamında ya da bir kısmında Çerkesler'in iskân edilmiş olmalarıydı. Milli Savunma Vekâlet'inden gönderilen bir tamim ile göçe zorlanan Çerkesler neden bu durumla karşılaştıklarını bilmeseler de özellikle Çerkes Ethem'e ya da Ahmet Anzavur'a yardım ve yataklık eden köylülerin yaşlı, kadın, çocuk tüm sakinleriyle birlikte cezalandırıldıkları yoluna gidildiği belirtilmektedir. Bundan tam yüz yıl önce Gönen ve Manyas civarında yaşanmış olan yeni Türk devletinin ilk zorunlu göç uygulamasına dair resmi, telif ya da sözlü kaynağın çok sınırlı olması yaşanan dramın etkisini göstermesi açısından dikkate değerdir. Bu çalışmada konu ile ilgili sözlü kaynaklara ulaşılmaya çalışılarak bölgede yaşanan gelişmeler ve etkileri değerlendirilmeye gayret edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sürgün, Çerkes, Gönen, Manyas, Bandırma.

GAYE-İ MİLLİYYE GAZATESİ'NE GÖRE BATI CEPHESİ

MİKAİL KOLUTEK, EBRU EROL

Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'ndan mağlup çıkması ile İtilaf Devletleri ve Osmanlı Devleti arasında Mondros Mütarekesi imzalanmıştır. Mütareke'nin imzalanması ile Türk topraklarında itilaf devletlerinin işgalleri başlamıştır. Bu işgallerden en uzun ve geniş alana yayılanı Batı Anadolu'da Yunanlılar tarafından gerçekleştirilen işgal hareketidir. 15 Mayıs 1919 tarihinde Yunan birliklerinin İzmir'e çıkması ile başlayan işgal hareketine karşı Anadolu'da Türk Kurtuluş Savaşı'nın temellerinden birini oluşturacak milli uyanış başlamıştır. Anadolu'nun dört bir yanında Kûva-yı Milliye birlikleri kurulmuş ve işgallere karşı mücadeleler başlamıştır. Bu mücadelelerin en önemlilerinden birisi de Batı'da Yunan işgaline karşı başlatılmıştır. Yunan işgalinin Batı Anadolu da kurulan Kûva-yı Milliye birliklerinden istenilen başarının elde edilememesi üzerine düzenli orduya geçilmeye başlanmıştır.

Batı Cephesinden Türk Kuvvetleri ile Yunan kuvvetleri arasında cereyan eden savaşlar, dönemin gazetelerinde kendine yer bulmuştur. Milli Mücadele döneminde Milli Mücadeleyi destekleyen gazetelerin yanı sıra Milli Mücadele karşıtı olan gazeteler de yayınlarına devam etmiştir. Milli Mücadeleyi destekleyen gazetelerden olan Gaye-i Milliye Gazetesi yerel olarak yayın yapan bir gazeteydi. 2 Mart 1921 tarihinde Sivas'ta çıkarılmaya başlanan Gaye-i Milliye Gazetesi, Anadolu'da Milli Mücadelenin sesi olmuştur. 39 sayılık yayın hayatına sahip olan gazete, Milli Mücadelenin Anadolu'ya duyurulması ve Milli Mücadele önderlerinin görüşlerini Anadolu'ya yansıtması ve bu görüşlerin Anadolu'da destek bulmasında önemli görevler üstlenmiştir.

Çalışmada, Milli Mücadele'nin basın ayağında kritik bir göreve sahip olan Gaye-i Milliye Gazetesi'nde Batı Cephesi hakkında yer alan haber ve yazılara değinilmiştir. Ayrıca gazetede yer alan haberlerin ele alış biçimi ve gazetenin Milli Mücadelede sahip olduğu öneme de yer verilmiştir. Bu amaçla gazetenin yayınlanan sayıları taranarak Milli Mücadele'de Batı Cephesi hakkında olan haberler derlenmiştir. Buna ek olarak Batı Cephesi hakkında yazılan diğer eserlere de çalışmada yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Basın, Batı Cephesi, Gaye-i Milliye, Gazete, Milli Mücadele

ARŞIV BELGELERİNE GÖRE BÜYÜK TAARRUZ'DA SÜVARI KOLORDUSU: ASKERÎ TAKTİK VE STRATEJİ EKSENİNDE BİR DEĞERLENDİRME

ERDAL KORKMAZ

Türk kuvvetlerinin üstünlüğü ile sona eren Sakarya Meydan Muharebesi'nden sonra 3 kolordu ve bunlara bağlı 12 piyade tümeninden oluşan Yunan Ordusu; Eskişehir batısı, Seyitgazi ve Afyon doğusundan geçen mevziye yerleşmiştir. Yunan Ordusu savunma vaziyeti aldığı bu mevzide; art arda sıralanan hatlar ve üç sıradan oluşan tel örgüler ile teçhiz edilmiştir.

Yunan Ordusunun vaziyetine karşın Türk kuvvetleri, Sakarya Meydan Muharebesi'nden sonra taarruz vaziyeti almış ve Yunan güçlerini Anadolu'dan atmak amacıyla hızla hazırlıklara girişmiştir. Bu sırada Türk Ordusu Başkomutan Mustafa Kemal Paşa'nın emri altında, iki ordu ve bir süvari kolordusundan meydana gelmiştir. Bu kuvvetlerden 1'inci Ordu Akar Çayı güneyinde, 2'nci Ordu Sivrihisar-Bolvadin hattının batısında ve Süvari Kolordusu ise Akşehir-İlgin mıntıkasında yerini almıştır.

Hazırlıklar belirli bir aşamaya getirildikten sonra "SAD" adı verilen plan kapsamında, Yunan Ordusunun sağ kanadına yapılacak bir taarruz ile işgal kuvvetlerinin imha edilmesi öngörülmüştür. Bu plan çerçevesinde, 1'inci ordunun Afyon'un güneyinden, 2'nci Ordunun merkezden Yunanlara taarruz etmesi, Süvari Kolordusunun ise ormanlarla örtülü Afyon'un güneyindeki Ahır Dağı mıntıkasından işgal unsurlarının gerilerine saldırması kararlaştırılmıştır. Taarruz planı kapsamında Süvari Kolordusu geceleri yürüyerek, gündüzleri ise gizlenerek Afyon'un güneyine ulaşmıştır.

26 Ağustos 1922 sabahı Başkomutan Mustafa Kemal Paşa'nın Kocatepe'den verdiği emir ile Büyük Taarruz başlamıştır. Bu emir kapsamında Süvari Kolordusu, 1'inci Ordu'nun solundan Ahır Dağlarını aşmak suretiyle Çayhisar'a ulaşmış, Kırka-Sinanpaşa hattına batıdan taarruza geçmiştir. Taarruz sırasında Süvari Kolordusu, Küçükköy civarındaki demiryolu ve telgraf hatlarını keserek, Yunan Ordusunun geri hatları ile ikmal ve iletişimini kesmiştir. Süvari Kolordusunun işgalcilerin geri bölgesine sızması, Yunanların bir kuşatma tehdit ve tehlikesi ile karşı karşıya kalmasına yol açmıştır. Bu durum muharebelerin seyri içerisinde Yunan kuvvetlerinin, kuzeye doğru çekilmesine ve bir meydan muharebesi vermek zorunda kalmasına neden olmuştur. Süvari Kolordusu, Büyük Taarruz ile başlayıp, Başkomutan Meydan Muharebesi'ne ve ardından 9 Eylül 1922'de İzmir'in kurtuluşuna kadar, Türk Ordusunun ön saflarında görev yaparak zaferin kazanılmasında önemli bir rol üstlenmiştir. Devam eden evrede Süvari Kolordusu, Bandırma üzerinden kaçan Yunan birliklerinin kovalanmasında da faaliyet göstermiştir.

Bu çalışmada, Büyük Taarruz ve takip harekâtı sırasında Süvari Kolordusu tarafından icra edilen harekâtın, Türk Ordusunun taktik ve stratejisinin belirlenmesindeki yerine arşiv belgeleri ve tetkik eserler çerçevesinde yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Büyük Taarruz, Süvari, Harekât, Harp, Muharebe.

BATI ANADOLU'DAKİ YUNAN MEZALİMİNİN İRADE-İ MİLLİYE GAZETESİ'NE YANSIMALARI

AHMET KUŞCI

Osmanlı Devleti, 30 Ekim 1918 tarihinde Mondros Mütarekesi'ni imzalayarak Birinci Dünya Savaşından çekilmiştir. İtilaf Devletleri Mondros Mütarekesinin 7. Maddesine dayanarak Anadolu'yu işgale başlamışlardır. Paris Barış Konferansı'nda İtilaf Devletlerinin yanında yer alan Yunanlılar, Batı Anadolu'da Rum nüfusunun Türk nüfusundan fazla olduğunu ileri sürerek ve İngilizlerden aldıkları destekle Batı Anadolu'yu işgal etmişlerdir. İtilaf Devletlerinin işgaline karşılık Sivas Kongresi'nde alınan kararla İrade-i Milliye gazetesi 14 Eylül 1919 tarihinde milli mücadelenin yayın organı olarak yayın hayatına başlamıştır. Bu çalışmanın amacı arşiv belgeleri ışığında ve İrade-i Milliye gazetesine yansıyan yönlerine dayanarak Yunan işgali ve mezalimini ortaya konulmasını sağlamaktır. Bu konuyu tek başına ele alan bir araştırmanın olmayışı bu çalışmanın önemini arttırmaktadır.

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan betimsel analiz yöntemi kullanılmış olup verilerin analizinde ise doküman analiz tekniğine başvurulmuştur. Kaynak olarak başta arşiv belgeleri olmak üzere, İrade-i Milliye gazetesinin birinci dönemindeki sayıları ve bu konu ile ilgili yazılmış telif ve tetkik eserlerden yararlanılmıştır. Çalışma sonunda Batı Anadolu'daki Yunan işgali ve mezaliminin İrade-i Milliye gazetesinde haber olarak yayınlandığı ve Yunan mezalimine gazetede ayrıntılı olarak yer verildiği görülmektedir. Böylece İrade-i Milliye gazetesi kuruluş amacına uygun olarak Yunan mezalimini kamuoyuna ve tüm dünyaya duyurmaya çalışmıştır.

Anahtar Kelimeler: İrade-i Milliye, Millî Mücadele Dönemi, Yunan Mezalimi

MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE KİLİS'TE KUVA-YI MİLLİYE TEŞKİLATININ KURULUŞU

MERAL KUZGUN

Birinci Dünya Savaşı'ndan yenik çıkan Osmanlı Devleti, savaşın galipleri tarafından şartları belirlenen Mondros Mütarekesi'ni 30 Ekim 1918'de imzalamıştır. Mütareke'nin uygulanmasını sağlama sorumluluğu İtilaf Devletleri adına İngiltere'ye ait olmasının yanı sıra Mütareke'nin İngiltere'yi doğrudan ilgilendiren ve deniz kuvvetlerine temas eden maddeleri gayet açık olmasına karşın toprak konuları belirsiz bırakılmıştır. Çünkü İngiltere için esas gaye İngiliz çıkarlarına göre bir paylaşım yapabilmektir. Bu nedenle Mütareke, İngiltere'ye büyük menfaat sağlarken, Fransa, İtalya ve Yunanistan'ın Anadolu'da ki çıkarları için gerekli garantiyi göstermemektedir. Bir başka ifadeyle Mütareke 'de sonradan ele alınacak olan toprak sorunları söz konusu edilmemiştir. Temel amaç Osmanlı Devleti'ni silahsızlandırmak ve işgallerin önünü açabilmektir

Mütarekenin 7. maddesi İtilaf kuvvetlerinin yapacakları işgallerin önünü açmıştır. Bu amaçla İngiltere, Urfa, Maraş, Antep ve Kilis'i işgal etmiştir. 1918 Aralık ayında Kilis'i işgal eden ve burada yaklaşık on bir ay kalan İngiltere, 17 Eylül 1919'da Fransa ile Suriye İtilafnamesini imzalamıştır. Böylelikle İngiltere, işgal ettiği Güney Anadolu topraklarını Fransa'ya bırakmış oldu. Fransız kuvvetleri, 29 Ekim 1919'da resmen Kilis'i işgal etmiş ve buradaki Müslüman Türk halkına zulmetmiştir. Bu durumdan oldukça rahatsız olan Kilisli vatanperverler, daha güvenli olduğu gerekçesi ile Kilis'in dışında Kuva-yı Milliye örgütlenmesine giderek Fransızlarla mücadeleye başlamışlardır. Özellikle Antep Kilis yolu ve Katma-Islahiye demiryolu güzergâhında önemli başarılar sağlayan Kilis Kuva-yı Milliyesi Milli Mücadeleye de katkıda bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Mondros Mütarekesi, Suriye İtilafnamesi, Milli Mücadele, Kilis, Kuva-yı Milliye, Fransa

MÜTAREKE DÖNEMİ İZMİR BASININDA BİR KALEM: HASAN TAHSİN RECEP VE HUKUK-U BEŞER GAZETESİ

AHMET MEHMETEFENDİOĞLU

Mütareke dönemi İzmir Basını'nın en dikkat çekici gazetesi mütarekeden işgale uzanan yedi aylık süre içerisinde yayınlanan Hukuk-u Beşer Gazetesi'dir. Gazete 10 Kasım 1918 ile 4 Mayıs 1919 tarihleri arasında fasılalarla 155 sayı yayınlanabilmiştir. Gazetenin müdür-ü mesulü Doktor Avni Muhittin Bey, Ser Muharriri ise Hasan Tahsin Recep'tir. Gazetenin idarehanesi Frenk Mahallesinde bulunan Bakırcıyan Ferhanesi'nde 47-49 numaralı adrestir. 40 paradan satılan gazete aynı zamanda abonelik sistemiyle de okurlarına ulaşmıştır. Gazetenin senelik abonesi 350 kuruş, 6 aylık abone fiyatı 180 kuruş, 3 aylık abone fiyatı ise 100 kuruş olarak tespit edilmiştir. Gazetenin künyesinde yer alan “*siyasi, fenni, ilmi, edebi, içtimai, zirai, iktisadi*” ifadeleri izlenecek olan genel yayın politikasına işaret etmektedir. Künye'de belirtilen bir diğer husus ise gazetenin izleyeceği çizgiyi belirtmektedir. Buna göre gazete; “*Hukuk-u ibadî müdafaa, hakikatten ayrılmaz, hadimi-i beşeriyet, hür, müstakil gazetedir. Genç mefkurelere sayfaları açıktır.*”

Gazetenin yayını sürdürdüğü süre içerisinde yayın çizgisinde olmasa da künye de kimi değişiklikler yaşandığı da gözlemlenmiştir. 45 ve 48. sayıları arasında gazete Hür Hukuk-u Beşer adı ile yayınlanmıştır. Bu dönemde künyenin hemen altında “*Osmanlı Sulh ve Selamet Cemiyeti'nin naşiri efkari*” ifadesi yer almıştır. Gazetenin 82. sayısından itibaren künyeye Fransızca “*Les Droits De l'Homme*” (İnsan Hakları) ifadesi yerleştirilmiştir. Yine 82. sayıya kadar günlük olarak yayınlanan gazetenin bu sayıdan itibaren “*Pazartesi'den maada her gün*” yayınlanacağı okurlara duyurulmuştur.

Hukuk-u Beşer gazetesi yedi aylık yayın hayatı boyunca yoğun siyasi bir çizgi izlemiştir. Ülkenin içerisinde bulunduğu ortamın, mütareke döneminin getirdiği siyasal belirsizliğin ve işgal beklentilerinin etkileri bu süreçte gazetenin yayınlarında yoğun olarak hissedilmektedir. Hasan Tahsin'in siyasal kimliğinin yanı sıra kişiliğinin de gazetenin yayınlarına damga vurduğunu söylemek doğru olacaktır. Gazete'nin başyazarı olan Hasan Tahsin'in İzmir basını ile olan siyasal polemikleri gazetenin yayınları arasında dikkat çekmektedir. İttihat ve Terakki'nin fedai kadroları arasında yer almış olan Hasan Tahsin'in İzmir'e yerleştikten sonra bolşevik, sosyalist ve itihatçılık karşıtı söylemlerde bulunmuş olması İzmir basınındaki itihatçı kalemlerle sert polemikler yaşamasına yol açmıştır.

Hukuk-u Beşer gazetesinin yayın hayatında önemli yer tutan olaylar kapatılma kararları olmuştur. Gazete ilk olarak kadınların da tiyatroya gitmeleri gerektiği yolunda 10 Aralık 1918 tarihli sayısında çıkan bir yazı dolayısıyla “*hissiyat-ı İslamiyeyi rencide eden*” yayında bulunduğu gerekçesiyle “*İdare-i Örfiye kararnamesi mucibince bilâ-müddet*” kapatılmıştır. Bu kapatılmanın ardından 6 Şubat 1919 tarihinden itibaren yeniden yayın hayatına devam Hukuk-u Beşer gazetesi 6 Mayıs 1919 tarihinden sonra İzmir'in işgali öncesinde itilaf devletleri temsilcilerinden oluşan karma sansür kurulu tarafından 17 Mayıs 1919 tarihine kadar kapatılmıştır. İzmir'in Yunanlılarca işgal altında tutulduğu yıllarda Yunan basın bürosu müdürü olan Mihail Rodas'a göre gazetenin kapatılışı bolşevik düşünceler taşımamasından dolayı olmuştur.

15 Mayıs 1919 tarihinde İzmir'i işgal eden Yunan kuvvetlerine karşı ilk kurşunu atan Hasan Tahsin'in şehit edilmesinin ardından evinin ve gazetesinin yağmalanarak yakılmasından dolayı Hukuk-u Beşer gazetesinin yayın hayatı sona ermiştir.

Bu bildiride; İttihat ve Terakki ve Teşkilat-ı Mahsusa kadroları içerisinde önemli bir yere sahip olan, Hasan Tahsin takma adı ile tanınan, Osman Nevres Recep Bey'in mütareke döneminde İzmir de yayınlamış olduğu Hukuk-u Beşer gazetesinin yayınları incelenmeye çalışılacaktır. Araştırmamızda İzmir Milli Kütüphane koleksiyonunda bulunan Hukuk-u Beşer gazetesi koleksiyonunun yanı sıra dönemin İzmir basınından ele edilen bilgiler, dönemin tanıklarının hatıraları kaynak olarak kullanılacaktır. Araştırmamız mütareke dönemi İzmir basınında İttihatçılık algısını ortaya koymanın yanı sıra Hasan Tahsin biyografisi üzerine yeni katkılar sunma amacını da taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Mütareke Dönemi, İzmir Basını, Hukuk-u Beşer Gazetesi, Osman Nevres, Hasan Tahsin.

BANDIRMA'DA 17 EYLÜL KURTULUŞ GÜNÜ KUTLAMALARI

SEMA ODACIL

Mondros Ateşkes Anlaşması'nda sonra İtilaf Kuvvetleri, ülkenin birçok noktasını işgale başlamıştır. Günay Marmara'nın kıyısında bir liman şehri olan Bandırma da önce İngiliz, ardından Yunankuvvetlerinin işgaline uğramıştır. 2 yıl 2 ay 15 gün süren Yunan işgali sonrası, gönüllü birlikler ve düzenli ordu sayesinde Bandırma, düşman işgalinden kurtarılmıştır. Hem Bandırma şehrinin kurtuluşu hem de Batı Anadolu'da düşmana sıkılan son kurşunu simgeleyen 17 Eylül tarihi, daha sonraki yıllarda Kurtuluş Günü olarak kutlanmaya başlanmıştır. Makalemizin ana konusu olan teşkil eden Kurtuluş Günü Kutlamaları, 1923 yılından itibaren düzenli bir şekilde gerçekleştirilmektedir. Törenden günler önce, şehrin muhtelif yerlerine taklar kurulmuş ve Bandırma kutlamalara hazırlanmıştır. Törene, resmî kurumların yanı sıra, çeşitli esnaf birlikleri, öğrenciler ve yoğun sivil katılımın sağlandığı görülmektedir. Tören esnasında şehrin kurtuluşunun canlandırılması Bandırma halkının milli duygularını canlandırmış ve her sene kurtuluş günü coşkuyla kutlanmıştır. 1974 yılında şehrin işgalden kurtuluşu esnasında şehit düşen, Kocaeli Grubu Kumandanlığı'na bağlı 61. Alay Komutanı Yarbay Vecihi Bey başta olmak üzere toplam 80 askerimizin anısına, çarpışmaların en kanlı şekilde yaşandığı Ayyıldız Tepe'ye bir anıt inşa edilmiş ve bu tarihten itibaren Cumhuriyet meydanında başlayan kurtuluş günü kutlamaları Son Kurşun Anıtı'nda devam etmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kurtuluş Günü, Bandırma, kutlama, tören.

ÇERKES ETHEM BEY, MÜCADELESİ, TARİHİ VE BUGÜNÜ

SEBAHATTİN ŞİMŞİR

Tarihte pek çok kahraman bir ömre yayılmış mücadelesi ile değil de çoğu zaman bir an içindeki hareketi ile değerlendirilmiştir. Ethem Bey için de bu geçerlidir. Birçok başarısı, zor şartlar içinde verdiği mücadele değil de, hangi şartlarda olduğunu bile düşünmeyen birçok araştırmacı kendisine hain demekten çekinmemiştir. Ethem Bey hakkındaki ifadeler ile bütün bildiği de bir slogan halinde adeta sayısız yer ve bağlamda tekrar edilegelen bu kelimedenden ibarettir.

Söz konusu kelimenin sade, kolay ve geniş uyarılma imkanını haiz oluşu, bilhassa muhtelif ideolojik ve konjonktürel bağlamlarda sıkça kullanılmasına yol açagelmiştir. Bu durumun Ethem Beyin adının ve mücadelesinin günümüzde de uygun bir hayat sahası bulduğu intibasını vermekle birlikte, çoğu durumda Ethem Beyin asıl meramından çok daha dar sahalara sıkıştırıldığı yahut farklı bağlamlara kaydırıldığı da maalesef bir gerçektir.

Bu çalışmada Ethem Bey'in milli mücadele günlerinden sürgüne ve günümüze uzanan durumu, hatıralar başta olmak üzere, arşiv kayıtları ve araştırmalar içinde yeni bir bakış açısı ile değerlendirilecektir.

İKİNCİ MEŞRUTİYET'TEN MİLLİ MÜCADELE YILLARINA YUNAN PROPAGANDA FAALİYETLERİ (1908-1920)

SERAP TAŞDEMİR

Binlerce yıldan beridir genel olarak Trakya ve Anadolu'nun tamamı, özel olarak ise Marmara ve Batı Anadolu Bölgesi, emperyal öfkenin örtülü ve/veya açık düşmanlıklarına muhatap oldu; olmaya da devam ediyor. Emperyalist-kapitalist düşüncenin ürettiği siyasi ve askeri saldırı planları, hem Osmanlı Devleti'nin son iki yüz yılının, hem de Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin son yüz yılının sürüşmeler ve gerginliklerle, soğuk ve sıcak savaşlarla biçimlenmesine yol açtı. Bu çalışmada Türk dış politikasının ana konularının başında gelen, 1920'lerden beri savaşmayan, 1952 yılından beri aynı ittifakta yer alan ancak uyumlu bir komşu ve dostluk ilişkisi yürütmekte zorlanılan Türk-Yunan ilişkilerinde, özellikle 1908-1920 tarihleri arasında, Bizans-Rum İmparatorluğu'nu canlandırmak niyetiyle hareket eden Yunanistan'ın, Türkiye üzerindeki emellerini gerçekleştirmek amacıyla kendi ülkesi dışındaki yabancı ülkelerde yürüttüğü propaganda çalışmaları ve bu propaganda çalışmalarının sonuçlarının alındığı 1919 Paris Barış Konferansı'ndaki faaliyetleri ele alınacaktır. Bu bildiri de bir dargın bir barışık ilişkiler yürüttüğümüz, hedefleri ile eldeki olanakları arasında -özellikle araştırmamızı sınırlandırdığımız tarihler arasında- uçurumlar bulunan Yunanistan'ın ve o yıllardaki hükümetlerin zayıflıklarını kullanarak hedeflerine ulaşmak için neler planladığı, yaptığı ve bunun sonucunda neler elde ettiği; Yunanistan'ın propaganda yayınları esas alınarak incelenecektir. Araştırmaya temel olan üç çalışma Yunan propaganda çalışmaları konusunda önemli bir yeri olan Dimitri Kitsikis'in *Yunan Propagandası* adlı kitabı ile Nurettin Tursan'ın *Yunan Sorunu* ve Prof.Dr. Serap Taşdemir'in Ayvalık ön plana çıkarılarak arka planda Türk Yunan ilişkilerini ele aldığı *Kutsal Ağacın Bekçilerinden Ayvalık* kitabı oluşturmaktadır. Çalışmada Türkçe ve yabancı dildeki diğer kaynaklar yanında, 1908-1920 tarihleri arasında Yunan propagandası amacıyla üretilen yayınlardan ayrıntılı örnekler de verilecektir. Bilim insanlarımızın, Türk devlet ve siyaset insanlarımızın bir asır önceki Yunan propaganda faaliyetlerinin içyüzünü bilmeleri, bugünü anlamak ve yaşadığımız olayları değerlendirmek açısından yarar sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türk Yunan İlişkisi, Yunan Propagandası, I. Dünya Savaşı'nda Yunan Propagandası, Milli Mücadele'de Yunan Propagandası, Milli Mücadele'de Yunan Sorunu

FRANSIZ, İNGİLİZ VE AMERİKAN BASININDA YUNAN İŞGALİ BOYUNCA BANDIRMA

MEKKİ ULUDAĞ

Bu çalışmada Fransız, İngiliz ve Amerikan basın organlarında Yunan işgali boyunca Bandırma'da yaşanan gelişmeler ele alınmıştır. Bandırma'nın Yunan işgaline uğraması, işgal süresince Bandırma ve Bandırma'nın Yunan işgalinden kurtarılması süreci bu araştırmanın sınırlarını oluşturmaktadır. 2 Temmuz 1920 tarihinden 17 Eylül 1922 tarihine kadar oldukça uzun bir süre Yunan istilasına maruz kalmış olan Bandırma'nın bu süre içerisinde anılan ülkelerin basın organlarında çok defa haber ve yazılara konu edildiği tespit edilmiştir. Yunanlıların kısa bir süre içerisinde ve güçlü bir direnişle karşılaşmadan Bandırma'yı işgal etmiş olmaları anılan ülkelerin basın organlarında övgüyle yer almıştır. Aynı basın organlarına göre Yunanlılar Bandırma'yı almışlardır, yani bir işgal veya istila söz konusu değildir. Yunanlıların Bandırma'yı İngiliz savaş gemilerinin koruması altında işgal etmiş olduklarına dair haberler hemen tüm basın organlarında yer almıştır. Yunan işgali boyunca Bandırma, çoğunlukla ulaşım ve ikmal amaçları için kullanılmıştır. Türk Büyük Taarruzu sonucunda tarihinin en büyük hezimetlerinden birini yaşamış olan Yunanlılar, tüm Anadolu'dan olduğu gibi Bandırma'dan kaçmışlardır. Büyük Yunan hezimetini, araştırma kapsamında incelenen basın organları tarafından Yunanlıları küçümseyici ifadelerle okuyucularına sunulmuştur. Çalışmanın amacı, Yunan işgali boyunca Bandırma'da yaşananların müttefik devletlerin süreli yayınlarından tespit edilmesidir. Bu araştırma için karşılaştırmalı analiz ve değerlendirme yöntemi kullanılmıştır. Buna göre öncelikli olarak konu ile ilgili haber ve yazılar tespit edilmiş, ardından aynı konuya ilişkin farklı yayınlardaki yaklaşımlar ele alınarak değerlendirilmiştir. Le Temps, Le Matin, Le Petit Parisien, The Times, The Daily Telegraph, Evening Standard, The Independent, The New York Times, Current History, Chicago Tribune ve New York Herald bu araştırmanın asıl kaynaklarıdır. Bununla birlikte konu ile ilgili diğer süreli yayınlar da değerlendirmeye alınmıştır. Sadece 1919-1922 yılları arasındaki yayınlar değerlendirilmiştir. Çalışmanın muhtemel en önemli bulguları, Yunan işgali altındaki Bandırma ile ilgili yeni bilgilerin ortaya çıkarılması ve müttefiklerin Yunan işgaline dair kendi vatandaşlarına sundukları haberlerin gün yüzüne çıkarılmasıdır.

Anahtar Kelimeler: Bandırma, Yunan İşgali, Dış Basın, İngiliz, Fransız, Amerikan Basını

MİLLİ MÜCADELE'DE DÂRÜLEYTAMLARIN GÖREVİ VE İŞLEVİ

ZÜMRÜT ÜSKÜL

Arapça ev, yer anlamına gelen “dâr” ve yetimler anlamındaki “eytam” kelimesinin birleşmesinden oluşan Dârüleytam; yetimhane veya yetim evi anlamında kullanılmaktadır. Bu müessese, Osmanlı'nın en zorlu savaş ve mücadele dönemlerinde önemli bir sosyal sorun olan yetim ve korunmaya muhtaç çocukların durumuna ilişkin çözüm üretebilmek hedefi ile tesis edilmiştir. İlerleyen süreçte Dârüleytam, Osmanlı Devleti'nin son döneminde yetimlere mahsus birçok kurumun genel adı olarak da kullanılmıştır.

Osmanlı Devleti, 93 Harbi, Balkan ve I. Dünya Savaşları'nın ardından siyasi ve ekonomik sonuçlarının yanında sosyal sonuçları ile de karşı karşıya kalmıştır. Bu savaşların ülke içerisinde oluşturduğu bunalımdan en çok çocuklar etkilemiş, kimsesiz kalan bu çocukların himaye edilip korunması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Ayrıca, Balkanlar'dan İstanbul'a muhacir akınının yaşanması, İstanbul'a büyük göçmen kitlelerinin yerleştirilmesi, istihdamı, çocukların eğitimi dönemin iktidarı için büyük bir sorun olarak ortaya çıkmıştır. Bu muhacirlerin içerisinde bulunan yetim çocuklar o dönemde yeni açılmış olan Dârüşşafaka'ya yerleştirilmiştir.

Osmanlı Devleti'nde son dönemde karşımıza çıkan Dârüleytamlar (Osmanlı yetimhanesi) ilk olarak şehit çocuklarını, daha sonra Balkan Harbi'nden sonra göçen yetimleri, kimsesiz çocukları barındırıp himaye etmek, eğitmek ve bir zanaat öğretmek amacıyla kurulmuştur. Milli mücadele süresince öncelikli olarak yetimlerin barındırılması olmak üzere iâşe edilmesi, sağlık ve eğitim vs. imkânlarla erişimleri, istihdam edilebilmeleri, dönem içerisinde kurumun nerelerde kurulduğu ve nasıl girişimlerde bulunulduğu, gerek sivil toplum ve gerekse devletin bu bağlamdaki rollerinin neler olduğu çalışmanın temel sorunsallarını oluşturmaktadır. Bu doğrultuda özellikle döneme ait birincil nitelikteki kaynaklar olan arşiv belgeleri, dönemin önde gelen şahıslarının hatıratları, önemli gazetelerindeki yazı ve mülakatlar ile birlikte meclis müzakereleri, çalışmanın öncelikli kaynaklarını oluşturacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yetim, Dârüleytam, çocuk, Dârüşşafaka.

İNGİLİZ BÜYÜKELÇİLİK YILLIK RAPORLARINA GÖRE MİLLİ MÜCADELE YILLARINDA ANKARA HÜKÜMETİ'NİN DIŞ POLİTİKASI, 1919-1922

BEHÇET KEMAL YEŞİLBURSA

Bu çalışmamızda İngiliz Büyükelçilik raporlarına göre 1919-1922 yılları arasında, yani Milli Mücadele döneminde, Ankara Hükümeti'nin uyguladığı dış politikayı incelemeye çalışacağız.

Milli Mücadele döneminde takip edilen dış politika, Cumhuriyet tarihinin temel dış politika konularından birini teşkil etmektedir. Bu dönemde takip edilen dış politikanın daha sonraki dönemlerde uygulanacak olan dış politikanın belirlenmesinde son derece önemli etkileri olduğu muhakkaktır.

Bu dönemde uygulanan dış politika, ileriki dönemlerde uygulanacak dış politika anlayışının temellerini oluşturması bakımından oldukça önemlidir. Dolayısıyla bu dönemde uygulanan dış politika esaslarını (doğru) anlamak, sonraki dönemlerde izlenen dış politika uygulamalarını daha doğru analiz etmemizi sağlayacaktır.

Atatürk, Milli Mücadele döneminde uyguladığı dış politika esaslarını Misak-ı Milli'ye dayandırmıştır. Misak-ı Milli'de tespit edilen ilkeler hem Milli Mücadele döneminde hem de ondan sonraki dönemlerde Türk dış politikasının temelini teşkil etmiş ve bölünmez bir Türk yurdunun sınırlarını çizmiştir. Dolayısıyla Milli Mücadele döneminde uygulanan dış politika anlayış ve uygulamalarının iyi bir şekilde analiz edilebilmesi ancak Misak-ı Milli ilkelerinin doğru anlaşılabilmesi ile mümkün olabilir. Atatürk, Milli Mücadele hareketinin Misak-ı Milli'ye dayalı bağımsız bir devlet kurmaktan başka bir amaç taşımadığını açıkça ortaya koymuştur. Bu düşüncesini gerçekleştirmeye çalışırken de batılı devletlerarasındaki çekişmelerden faydalanmıştır.

Milli Mücadele döneminde uygulanan dış politikanın başarısı, bir taraftan askeri alanda kazanılan zaferler, diğer yandan da Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra İtilaf Devletleri arasındaki dayanışmanın çökmesi ve Sovyet Rusya ile bu devletlerarasında meydana gelen çatışmanın Atatürk tarafından iyi değerlendirilmiş olmasından kaynaklanmıştır. Ancak, şunu da belirtmek gerekir ki, Misak-ı Milli de hedefler dar bir şekilde tutulmamış olsaydı, bu başarının elde edilmesi zor olabilirdi.

Türkiye'nin uluslararası alanda özellikle de batı dünyasında saygın bir yer kazanması, gerek Milli Mücadele döneminde, gerek onu takip eden yıllarda izlenen dış politika sayesinde mümkün olmuştur. Öte yandan hem Milli Mücadele ve hem de bu dönemde izlenen dış politika yirminci yüzyılda emperyalist güçler karşısında siyasi ve ekonomik bağımsızlık mücadelesine girişen ülkeler için de bir örnek teşkil etmiştir.

Milli Mücadele döneminde Türk dış politikası, Büyük Millet Meclisi ile sıkı bir diyalog suretiyle, bizzat Atatürk tarafından yönetilmiştir. Yeni Türkiye ancak Lozan'dan sonra Dışişleri Bakanlığı'nı kurabilmiştir. Ancak Lozan'dan sonraki dönemde de Türk dış politikasının başlıca mimarı yine Atatürk olmuştur. Dolayısıyla Türkiye'nin dış politika esasları ve hedefleri bizzat

Atatürk tarafından tespit edilmiş ve temelleri de Milli Mücadele döneminde atılmıştır. “Yurtta barış, dünyada barış” sözü de bu esas ve hedeflerin ilkesi olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Atatürk, Ankara Hükümeti, Türk Dış Politikası, Milli Mücadele

İNGİLİZ BASININDA, BATI ANADOLU VE İZMİR'İN YUNANİSTAN TARAFINDAN İŞGALİ VE YAŞANANLAR

ÖZGÜR YILDIRIM

Birinci Dünya savaşı sonrası savaştan mağlup çıkan Osmanlı İmparatorluğunun taksimi meselesi galip devletleri bekleyen zorlu bir süreç olmuştur. Bir yandan Osmanlı İmparatorluğunun boşluğunu kendi güç ve çıkar dengelerine göre biçimlendirmeye çalışan büyük devletler çaba gösterirken bir yandan da Osmanlı'ya karşı yapılan her savaştan bir şekilde faydalanmaya çalışan ve savaşa itilaf devletlerinin yanında giren Yunanistan'ın megalı idea hayali canlanmıştı. Kuşkusuz Yunanistan için bu hayale ulaşmak ve özellikle Batı Anadolu'ya, Küçük Asya'dan aslan payı almak için bundan uygun bir zamanlama olamazdı. Bu hayaline ve emeline ulaşmak için gerek diplomasi, gerekse askeri çaba göstermekten çekinmeyen Yunanistan için izlenecek yol itilaf devletlerinin başat gücü İngiltere'yi Türkleri küçük Asya'dan atmak için ikna etmektir. Bu noktada diplomasi ve lobi faaliyetlerine başlayan Yunanistan, görece liberal bir ülke olan İngiltere'yi etkilemek için en önemli enstrümanlardan birisi olan basını ve kamu oyunu etkilemeye yönelik, Türklerin sistematik bir şekilde Batı Anadolu'da özellikle İzmir vilayetinde bulunan Rumları katlettiği, yerlerinden ettiği, mallarına ve canlarına kast ettiği kara propagandasını yaymaktan geri durmuyordu. Maksat İngiliz kamuoyunun bu yalana inanması ve küçük Asya'yı İngiltere himayesinde olan uydu bir ülke olacak Yunanistan'a bırakmayı kolaylaştırmaktır.

Bu amaca yönelik olarak, Yunanistan Başbakanı Venizelos Osmanlı İmparatorluğunun paylaşımı konusunda Paris Barış Konferansında Yunan tezlerini işliyor ve Batı Anadolu'nun özellikle İzmir vilayetinin demografik, tarihsel ve coğrafi olarak Helen olduğu noktasında galip devletleri ikna etmeye çalışıyordu. Bu noktada en büyük engel çıkar çatışmasının olduğu İtalyanları bölgeden uzaklaştırmak idi. Bu noktada da İtalyanların işgal ettiği yerlerin Yüksek konseyin onayı dışında olduğunu ikna ediyor ve 06 Mayıs oturumunda Yunanistan'ın İzmir vilayetini işgal etmesinin önü açılıyordu. Kuşkusuz bu durum çok stratejik bir konumda olan Batı Anadolu toprakları ve Doğu Akdeniz'den güçlü bir İtalya yerine kukla bir Yunanistan'ın bulunmasının İngilizler için makbul olduğu gerçeği idi.

Çalışmada yukarıda bahsi geçtiği üzere Yunanistan'ın İzmir'in işgaline giden süreçteki ve işgal sonrası durumun İngiliz basınında yansımaları ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: İzmir, Basın, İşgal, Yunanistan, Kamuoyu

YÜZBAŞI CEMAL EFENDİ'NİN GÜNLÜĞÜ (1900-1928)

UĞUR CAN YILDIZDAL

Yüzbaşı Cemal Efendi Kurtuluş Savaşı'na katılan subaylardandır. Kendisi hakkında literatürde çok fazla bilgi bulunmamaktadır. Ancak, Atatürk Kitaplığı arşivinde bulunan günlüğü kendisi hakkında fikir edinmemizi sağlamaktadır. Bunun yanı sıra, Cumhurbaşkanlığı arşivinde de kendisi hakkında bazı belgelere rastlamaktayız. Dolayısıyla, Yüzbaşı Cemal Efendi'nin günlüğünde bulunan verileri günlüğüyle karşılaştırma fırsatını elde edebilmekteyiz. Günlüğü incelediğimizde, döneme dair önemli olayları da takip edebilmekteyiz. Bu bildirinin bir diğer amacı, tarihyazımında günlüklerin etkisini gösterebilmektir. Çünkü, özellikle Kurtuluş Savaşı'na katılan askerlerin arasında günlük ve hatırat kaleme almış olanların çok az sayıda olduğuna rastlamaktayız. Bu hatıratlar ve günlükler, dönemin siyasi ve sosyolojik ortamını anlamamız konusunda da yardımcı olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Günlük, Yüzbaşı, Kurtuluş Savaşı, Arşiv

YUNAN İŞGALİNE KARŞI YAPILAN MİLLİ MÜCADELE'NİN AZERBAJYCAN BASININA YANSIMALARI

CAVİD QASIMOV- NEZAHAT DEMİR

15 Mayıs 1919'da Yunanistan Krallığı İtilaf Devletleri'nin izni ve desteğiyle İzmir şehrini işgal etti. Böylece İzmir'in işgal edilmesiyle Batı Anadolu topraklarının Yunan ordusu tarafından ele geçirilmesi süreci başlamış oldu. Megali İdea'nı (Büyük Fikir) gerçekleştirmeye çalışan Yunan ordusu İzmir şehrinin ardınca sırasıyla 19 Mayıs'ta Urla'yı, 20 Mayıs'ta Çeşme'yi, 21 Mayıs'ta Torbalı'yı, 22 Mayıs'ta Menemen'i, 25 Mayıs'ta Manisa, Bayındır ve Selçuk'u, 27 Mayıs'ta Aydın'ı, 28 Mayıs'ta Tire'yi, 29 Mayıs'ta Turgutlu ve Ayvalık'ı, 4 Haziran'da Nazilli'yi, 5 Haziran'da Akhisar'ı, 12 Haziranda ise Bergama'yı işgal ettiler. İzmir şehrinin Yunan ordusu tarafından işgal edilmesi işgal edilmesi Osmanlı basını ile beraber, yabancı ülke gazetelerinin manşetine taşınmıştır. Özellikle de Azerbaycan Halk Cumhuriyeti basını tarafından İzmir ve Batı Anadolu'nun Yunan ordusu tarafından işgal edilmesi sert bir dille protesto edilmiştir. Yaptığımız araştırmalarda Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin resmi devlet gazetesi olan "Azerbaycan" tarafından İzmir ve çevresindeki Yunan işgali ile ilgili haberlerin yapıldığını tespit ettik. Bununla beraber "Azerbaycan" Gazetesinin haberlerinde Gazi Mustafa Kemal Paşa tarafından Anadolu'da Milli Mücadelenin başlatılması, Anadolu'nun İşgali ve İşgallere Tepkiler, Kuvayimilliyeye'nin Doğuşu ve Faaliyetleri ile ilgili haberler de yer almıştır. 1920'de Azerbaycan'da Sovyet yönetiminin başa geçmesinden sonra Gazi Mustafa Kemal Paşa önderliğinde Anadolu'da emperyalist güçler karşı yapılan Milli Mücadele ile ilgili haberler "Komünist", "Bakinskiy Raboçiy", "Yeni Yol", "Şark", "Ahbar" ve diğer gazetelerin manşetine taşınmıştır. Bu haberlerde özellikle de Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın siyasi ve askeri faaliyetleri daha çok ön plana çıkarılmış ve Onu Türkiye'nin "Yeni Fatih"i olarak taktım etmişlerdir. 26 Ağustos 1922'de Gazi Mustafa Kemal Paşa önderliğinde Yunan ordusuna karşı başlatılan Büyük Taarruz 9 Eylül 1922'de Türk ordusunun İzmir şehrini düşmandan kurtarmasıyla başa çatmıştır. Büyük Taarruz ve İzmir'in Yunan işgalinden kurtarılması Sovyet Azerbaycan basınında daha çok yer almıştır. Özellikle de "Komünist", "Bakinskiy Raboçiy", "Yeni Yol", "Şark" ve "Ahbar" gazetelerinde Yunan ordusunun Batı Anadolu'dan kovulması ve İzmir şehrinin işgalden kurtarılmasını Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın emperyalist güçler karşı en büyük zaferi olarak görülmüştür. 17 Eylül 2022 tarihinde Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi tarafından yapılacak olan Son Kurşun Sempozyumuna "Yunan İşgaline Karşı Yapılan Milli Mücadele'nin Azerbaycan Basınına Yansımaları" isimli bir bildiriyle katılmak istiyorum. Bildiride 1919-1922 yılları arasında Yunan işgaline karşı Gazi Mustafa Kemal Paşa önderliğinde yapılan Milli Mücadele'nin Azerbaycan basınına nasıl yansıması konusunda bilgi vermeyi düşünüyoruz.

Anahtar Kelimeler: Milli Mücadele, Gazi Mustafa Kemal Paşa, Azerbaycan Basını